

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra Mezinárodních vztahů

Diplomová práce

2020

Dominik Kreidl

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra Mezinárodních vztahů

**Rozvojová spolupráce jako nástroj zahraniční politiky:
EU vs. Čína v Africe**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Dominik Kreidl

Studijní program: Mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: Mgr. Viera Knutelská, Ph.D.

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 21. 5. 2020

Bc. Dominik Kreidl

Bibliografický záznam

KREIDL, Dominik. *Rozvojová spolupráce jako nástroj zahraniční politiky: EU vs. Čína v Africe*. Praha, 2020. 60 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra mezinárodních vztahů. Vedoucí diplomové práce Mgr. Viera Knutelská, Ph.D.

Rozsah práce: 111 554 znaků

Anotace

Hlavním tématem této diplomové práce je využívání rozvojové spolupráce jako nástroje zahraniční politiky Čínské lidové republiky (Čína) a Evropské unie (EU) v Africe. Cílem této diplomové práce bylo zjistit, zda je politika rozvojové spolupráce Číny, respektive EU s africkými zeměmi, motivována spíše pragmatickými či normativními zájmy. Za cílem odpovědět na tuto výzkumnou otázku byla aplikována kvalitativní obsahová analýza, v rámci které byly zkoumány dokumenty těchto dvou aktérů. Hlavním teoretickým konceptem této diplomové práce je koncept normativní síly, který posloužil jako indikátor zájmů normativních. V případě EU se nepotvrdila hypotéza, že by EU v rámci rozvojové spolupráce primárně působila jako normativní síla, tj. že by měla zájem o šíření svých norem do mezinárodního systému. Výsledky obsahové analýzy odhalují, že v rámci rozvojové spolupráce mezi EU a africkými zeměmi převažují zájmy pragmatické. V případě působení Číny v rámci rozvojové spolupráce pak výsledky analýzy naznačují, že hlavní motivací v rámci této politiky jsou zejména zájmy normativní, tedy zájmy šířit své normy do mezinárodní politiky.

Annotation

The main topic of this thesis is the use of development cooperation as an instrument of foreign policy of the People's Republic of China (China) and the European Union (EU) in Africa. The aim of this diploma thesis was to find out whether the development cooperation policy of China, respectively the EU with African countries, is motivated rather by pragmatic or normative interests. In order to answer this research question, a qualitative content analysis was applied, in which the documents of these two actors were examined. The main theoretical concept of this diploma thesis is the concept of normative power, which served as an indicator of normative interests. In the case of the EU, the hypothesis that the EU would primarily act as a normative power in development cooperation, i.e. that it would be interested in disseminating its norms in the international system, has not been confirmed. The results of the content analysis reveal that pragmatic interests prevail in the development cooperation between the EU and African countries. In the case of China's involvement in development cooperation, the results of the analysis reveal that the main motivations within this policy are mainly normative interests, i.e. the interests of disseminating its norms in the international politics.

Klíčová slova

Evropská unie, Čína, Afrika, rozvojová spolupráce, normativní síla, zájmy, partnerství

Keywords

European Union, China, Africa, development cooperation, normative power, interests, partnership

Title/název práce

Rozvojová spolupráce jako nástroj zahraniční politiky: EU vs. Čína v Africe

Development cooperation as a foreign policy instrument: EU vs. China in Africa

Poděkování

Ze všeho nejvíce bych rád na tomto místě poděkoval Mgr. Vieri Knutelské Ph.D. za to, že se mnou měla nekonečnou trpělivost a že mi po celou dobu psaní této práce dávala neocenitelné rady a připomínky, díky kterým jsem mohl tuto práci úspěšně dokončit.

Obsah

ÚVOD	1
1. ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE	6
1.1. KONCEPT ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE.....	6
1.1.1. <i>Rozvojová spolupráce – EU</i>	8
1.1.2. <i>Rozvojová spolupráce – Čína</i>	11
2. TEORETICKÝ RÁMEC A HLAVNÍ KONCEPT	14
2.1. KONCEPT NORMATIVNÍ SÍLY	14
2.1.1. <i>Normativní síla Evropa</i>	15
2.1.2. <i>Normativní síla Čína</i>	17
2.2. VÝSLEDKY DOSAVADNÍHO VÝZKUMU.....	19
3. METODOLOGIE A DATA VÝZKUMU	23
3.1. OPERACIONALIZACE KONCEPTU NORMATIVNÍ SÍLY	23
3.2. ZDROJE DAT	26
3.3. METODOLOGIE.....	28
3.4. JEDNOTKY ANALÝZY	29
3.5. INDIKÁTORY ZÁJMŮ	29
3.6. KÓDOVACÍ SCHÉMA	30
3.6.1. <i>Ověření kódovacího schématu</i>	33
4. VÝSLEDKY EMPIRICKÉHO VÝZKUMU	37
4.1. VÝSLEDKY EMPIRICKÉHO VÝZKUMU – EU	37
4.1.1. <i>EU – zájmy pragmatické</i>	37
4.1.2. <i>EU – zájmy normativní</i>	39
4.2. VÝSLEDKY EMPIRICKÉHO VÝZKUMU – ČINA	40
4.2.1. <i>Čína – zájmy normativní</i>	40
4.2.2. <i>Čína – zájmy pragmatické</i>	41
5. ZÁVĚR	46
6. SUMMARY	49
7. POUŽITÁ LITERATURA	50
SEZNAM PŘÍLOH	56
PŘÍLOHY	57

Úvod

Hlavním tématem této diplomové práce je využívání rozvojové spolupráce jako nástroje zahraniční politiky Čínské lidové republiky (Čína) a Evropské unie (EU) v Africe. EU označuje rozvojovou politiku jako ústřední prvek své zahraniční politiky (Trevino, 2019), o čemž svědčí i fakt, že je EU kolektivně se svými členskými státy největším dárce oficiálně uznávané rozvojové pomoci na světě, samotné příspěvky členských států EU pak tvoří dokonce 55 % celkové rozvojové pomoci na světě (OECD, 2020).

Právě na této úrovni představuje EU dlouhodobě nejdůležitějšího partnera pro africký kontinent a celkově pro většinu jednotlivých zemí tohoto kontinentu, zejména s ohledem na fakt, že právě africký region je největším příjemcem rozvojové pomoci (OECD, 2019). I přes proces dekolonizace si evropské státy udržely celkem intenzivní vztahy se svými bývalými koloniemi. Vztahy mezi evropskými státy a jejich bývalými koloniemi byly postupem času upravovány několika smlouvami, ať už to byla zpočátku úmluva o přidružení z Yaoundé v Kamerunu, Lomé I, Lomé II, Lomé III, Lomé IV či ta nejaktuálnější dohoda z Cotonou z roku 2000 (Beringer, Maier a Thiel, 2019, s. 114-115). Platnost této dohody však tento rok končí a v současné době probíhají jednání o smlouvě nové.

I přes fakt, že je EU je kolektivně se svými členskými státy největším poskytovatelem rozvojové pomoci afrického kontinentu, někteří autoři jsou přesvědčení o tom, že zde od přelomu 80. a 90. let dochází k určitému rozvolnění vztahů mezi EU a africkými zeměmi. Důvody pak někteří autoři přisuzují interním faktorům, jako např. rozšiřování EU pojící se s čím dál tím víc nákladnější byrokracií. Nákladnější a rozmanitější byrokracie se pak podle nich projevuje v omezených možnostech EU efektivním způsobem rozvíjet a navazovat na původní záměry rozvojové spolupráce (Beringer, Maier a Thiel, 2019, s. 125). Ve výzkumech jsou zmiňovány také další možné faktory – nástroje rozvojové politiky EU neobsahují v poslední době nic pokrokového a není zde žádná vůle s tím něco udělat. Někteří autoři se také klaní k názoru, že v rámci rozvojové politiky převažují geopolitické zájmy nad tím něco doopravdy změnit. Dalším omezujícím faktorem se zdá být také to, že EU spíše záleží na tom, aby byla vnímána

jako významný světový aktér, tudíž se spíše zabývá podobou nežli samotnou podstatou rozvojové spolupráce (Arts a Dickson, 2004, s. 151)

Poslední dvě dekády je zde patrný vzrůst vlivu jiného aktéra v rámci afrického kontinentu – Číny (Beringer, Maier a Thiel, 2019, s. 126). Čína své vztahy s Afrikou poslední roky prohlubuje nejenom skrze rozvojovou spolupráci, ale také zde dochází k prohlubování diplomatické, kulturní a bezpečnostní spolupráce (Stahl, 2016, s. 3), a i díky tomu se vypracovala do pozice významného partnera států afrického kontinentu.

Nelze však hovořit o tom, že by se vztahy mezi Čínou a africkými zeměmi začaly utvářet až v posledních dvou dekadách. Je důležité zmínit dva důležité historické faktory, které již v minulosti zasáhly do podoby vztahů mezi africkým kontinentem a Čínou. Je to jednak konference v Bandungu 1955, během které došlo ke sblížení afrických zemí s Čínou, což se také nakonec projevilo v tom, že Čína podporovala africké země v jejich snaze osamostatnit se od koloniálních zemí (Stahl, 2016, s. 2). Později se africké státy revanšovali Číně tím, že pomohli prosadit její členství v Radě bezpečnosti OSN na počátku 70. let 20. století (Stahl, 2016, s. 3). Jak již bylo zmíněno, Čína neproniká jen do oblastí týkajících se ekonomiky, ale také do sfér týkající se bezpečnosti jednotlivých afrických států – Čína má z trvalých členů Rady bezpečnosti OSN nejvyšší počet vojáků umístěných v Africe pro mírové operace OSN. (Alden et al., 2018, s. 231)

Koncept normativní síly, jehož autorem je profesor Ian Manners, se stal v posledních dvou dekadách velmi využívaným konceptem pro studium současné zahraniční politiky EU, avšak doposud jen velmi omezeně v souvislosti s politikou rozvojové spolupráce (Langan, 2012, s. 245). Rozvojová spolupráce jako nástroj zahraniční politiky byla sice v minulosti mnohými autory zkoumána, avšak jen ve výjimečných případech byl zkoumán její normativní aspekt, respektive možné normativní zájmy daného aktéra, které za touto politikou stojí. Zkoumat tuto perspektivu má několik důležitých základů – jednak jsou Čína a Evropské unie považovány za aktéry mezinárodních vztahů, kteří sdílejí ambice formovat fungování mezinárodního systému na základě svých vlastních hodnot a preferencí (Gerrits, 2009, s. 74).

Dalším důležitým podnětem ke zkoumání této perspektivy je také fakt, že mezi autory, kteří se ve svých pracích rozvojové spolupráci výše uvedených aktérů věnovali, panuje neshoda o tom, jaké jsou doopravdy faktory motivující dané země vynakládat tak vysoké prostředky na pomoc ve mnoha případech velmi nestabilním zemím v Africe.

Jedna část autorů se staví k názoru, že rozvojová spolupráce představuje zejména prostředek docilování zájmů spíše pragmatického charakteru – mluví například o udržování intenzivních ekonomických vztahů s bývalými koloniemi, přístupu k nerostným surovinám či dávají prostor také bezpečnostním aspektům, jako je omezení migrace směrem do EU. Tohoto názoru je například Stephan Klingebiel, který ve své knize uvádí (2014, s. 10), že v dnešní době investují do rozvojové spolupráce právě zejména země, které se snaží v rámci své zahraniční politiky udržovat intenzivní a oboustranně výhodné vztahy se svými bývalými koloniemi. Někteří z nich však také mluví o zájmu těchto dvou aktérů šířit své normy do mezinárodního systému, tedy o tzv. normativních zájmech. Normativní zájmy tedy spočívají v tom, že se daný aktér pokouší změnit vnímání o normálu v mezinárodních vztazích. V tomto ohledu pak lze například zmínit Benjamina Bartona, který vnímá EU a Čínu jako aktéry, kteří skrze svou rozvojovou politiku v Africe propagují své základní principy a normy a nabízejí tak africkým státům dvě rozdílná pojetí o normálu v mezinárodní politice (Barton 2009, s. 12). Někteří autoři však jsou také toho názoru, že rozvojová spolupráce představuje nástroj k prosazování jak pragmatických, tak i normativních zájmů, EU a Čína tedy podle tohoto pohledu mohou například navazovat dobré politické a ekonomické vztahy s protějšky po celém světě, ale přitom se jim nabízí možnost propagovat a šířit své normy do mezinárodní politiky (Arts a Dickson, 2004, s. 9).

V tomto směru je však také nutné podotknout a zdůraznit, že ne všichni autoři se staví směrem k této dichotomii normativní – pragmatické zájmy v souvislosti s rozvojovou spoluprací. Někteří autoři také hovoří o tzv. altruistických zájmech, které pak dávají do opozice s tzv. vlastními zájmy pragmatického charakteru (Civelli, Horowitz a Teixeira, 2016; Younas, 2008; Seiglie, 1999). V tomto případě se jedná o to, že pokud je daný aktér (například politicky stabilní a ekonomicky rozvinutá země) motivován pro rozvojovou spolupráci altruistickými zájmy, nejde mu o vlastní obohacení, ať už pragmatického či normativního charakteru, nýbrž chce i popřípadě na úkor vlastních zdrojů a výše svého bohatství, poskytnout materiální pomoc chudším a politicky nestabilním aktérům, a tím tedy zlepšit jejich dosavadní situaci. V případě altruistických zájmů se tak daný aktér chová nezištně a jde mu čistě o to, aby se druzí měli také lépe. Pokud bychom tak tedy aplikovali tuto dichotomii v této diplomové práci, normativní zájmy by tak také spadaly do kategorie zájmů pragmatických.

Pokud je potřeba přispět k debatě o tom, zda tito výše zmínění aktéři usilují v rámci rozvojové spolupráce s africkými zeměmi spíše o prosazování zájmů pragmatických či normativních, nabízí se zde možnost využít právě koncept normativní síly a detekovat tak z dostupných zdrojů, které z těchto dvou zájmů převažují.

Je možná i překvapením, že koncept normativní síly dostal doposud jen opravdu malý prostor v analýze zahraniční politiky jiných důležitých aktérů mezinárodní politiky, nevyjímaje Číny, a to i s ohledem na fakt, že byl tento koncept vytvořen primárně pro studium zahraničního působení EU. Naopak ve spojitosti s analýzou zahraniční politiky Číny bývá využíván zejména koncept soft power, neboli koncept měkké síly (Kavalski, 2017, s. 150). Až v posledních několika letech se dostalo k aplikování konceptu normativní síly i na jiné aktéry nespádající do evropského rámce. S rostoucím vlivem asijských států se pak dostal koncept normativní síly i do souvislosti s působením Číny v mezinárodních vztazích (Kavalski, 2017, s. 153). Je však nutné podotknout, že Čína v porovnání s EU nabízí zcela jiné uchopení normativní síly, což bývá vysvětlováno zejména rozdílnými historickými zkušenostmi v předchozích dvou stoletích. Podle Kavalskiho jsou to v případě EU zkušenosti ze dvou zničujících válek v 20. století, které vytvořily prostor pro závazná pravidla v rámci *acquis communautaire*, která jsou aplikována nejenom v rámci členské základy EU, ale tak v rámci externích vztahů s aktéry mimo EU. Pokud jde o Čínu, tak ta si podle Kavalskiho odnesla velmi nepříjemné zkušenosti z evropských koloniálních výpadů směrem do Asie v 19. století a její normativní působení směrem do zahraničí se tak nese v duchu tzv. *guanxi*, tedy v duchu intenzivních vztahů s důrazem na vzájemný respekt (Kavalski, 2017, s. 153). Lze tak usoudit, že EU a Čína propagují navzájem si konkurující pojem o normálu v mezinárodních vztazích. Zatímco EU propaguje v mezinárodních vztazích systém vztahů založených na dodržování závazků, smluv a dalších normativních principů, Čína naopak propaguje systém, ve kterém existuje paralelně větší množství autonomních aktérů, kteří mají mezi sebou vztahy intenzivní, avšak uznávají vzájemnou odlišnost a chovají tak k sobě respekt v souvislosti s těmito odlišnostmi.

Hlavním cílem této diplomové práce je tedy odpovědět na otázku, jaké jsou doopravdy hlavní motivace dvou proti sobě stojících aktérů pro rozvojovou spolupráci v Africe – zda se jedná spíše o zájmy normativní, tj. zájem šíření vlastních norem ve světě a ovlivňovat tak vnímání o normálu v mezinárodních vztazích, anebo zda se jedná o

zájmy pragmatické, tj. zájmy, které potřebuje daný aktér prosadit, aby došlo k určitému obohacení, a to ať už z hlediska ekonomického, bezpečnostního či strategického. Za cílem odpovědět na výzkumnou otázku byla aplikovaná metoda obsahové analýzy. V rámci této obsahové analýzy byly zkoumány dokumenty označené jako tiskové zprávy, prohlášení a záznamy proslovů představitelů EU, respektive Číny, na téma rozvojové spolupráce s africkými zeměmi. Obsahová analýza byla aplikovaná zejména z toho důvodu, že bylo nutné zachytit a identifikovat zájmy daných aktérů skrze jejich vyjádření k danému tématu, tedy k poskytování rozvojové pomoci africkým zemím. Obsahová analýza byla v tomto případě vybrána také z toho důvodu, že zde bylo nutné analyzovat širší škálu různých druhů nestrukturovaného textu.

V první části této diplomové práce je představen koncept rozvojové spolupráce, který je pro tuto diplomovou práci zásadní a který se přímo pojí s výzkumnou otázkou. V druhé části je pak představen hlavní teoretický koncept, se kterým tato práce pracuje, konkrétně se tedy jedná o koncept normativní síly. Ve této kapitole jsou také představeny dosavadní výsledky výzkumu na toto téma. Ve třetí kapitole je pak představena samotná metodologie této diplomové práce, je zde mimo jiné také představena metoda obsahové analýzy a proč byla vybrána za účelem zodpovězení výzkumné otázky. V rámci této kapitoly jsou také představeny zdroje zkoumaných dokumentů, které byly v této diplomové práci využity pro obsahovou analýzu, kódovací schéma a také operacionalizace hlavních konceptů. V předposlední části diplomové práce je pak seznámení s výsledky obsahové analýzy a jejich interpretace. Poslední část této diplomové práce pak představuje samotný závěr a summary.

1. Rozvojová spolupráce

Jak již bylo řečeno v úvodu, pro tuto diplomovou práci je velmi zásadní koncept rozvojové spolupráce. Rozvojovou spoluprací lze vnímat jako poměrně nový koncept oboru mezinárodních vztahů, který si na své důležitosti získal zejména po druhé světové válce v důsledku dekolonizace (Klingebiel, 2014, s. 1). Dle Klinebiela (2014, s. 9) lze vnímat vzestup rozvojové spolupráce po druhé světové válce jako důsledek sporu mezi východním a západním blokem. Oba bloky se snažily získat na svou stranu země třetího světa, a tudíž se hodnota rozvojové pomoci jim poskytnuta odvíjela také od toho, ke kterému z bloků se daný stát více přikláněl. Vedle studené války hrála svou roli také dlouhá kolonizační propojenost mezi evropskými a africkými zeměmi. V důsledku dekolonizace dosáhlo velké množství afrických zemí v 60. letech nezávislosti na evropských zemích, které si však byly vědomi hospodářské a politické důležitosti těchto zemí. Rozvojová spolupráce se tak jevila jako správný politický nástroj k udržení nadstandardních vztahů s bývalými koloniemi. (Klingebiel, 2014, s. 10)

1.1. Koncept rozvojové spolupráce

Stephen Klingebiel (2014, s. 2) definuje rozvojovou spoluprací jako aktivitu, která má za cíl pomoci rozvojovým zemím v jejich úsilí dosažení určitého sociálního a hospodářského pokroku. Ač se zdá být koncept rozvojové spolupráce velmi obecný, právě jeho přílišná obecnost dovedla mezinárodní společenství k tomu, že byla dojednána oficiální kritéria definující a vymezující rozvojovou spoluprací. Vedle obecné a nekonkrétní definice je zde definice, za kterou stojí mezinárodní organizace. Organizace pro hospodářskou spoluprací a rozvoj (OECD) přišla se třemi oficiálními kritérii, která musí být splněna, aby bylo možné dané transakce označit za rozvojovou spoluprací.

První oficiální podmínkou ze strany OECD je to, že musí být daná pomoc poskytnuta zemi, která spadá do seznamu rozvojových zemí, tedy zemí s nižší úrovní materiálního zázemí. Hlavním měřítkem určujícím seznam rozvojových zemí je hrubý národní důchod. Druhé kritérium diktuje, že musí být daná pomoc poskytnuta za účelem hospodářského rozvoje či zlepšení životní úrovně v dané zemi. Jak Klingebiel zdůrazňuje, toto kritérium má zejména za cíl vymezit rozvojovou spoluprací od poskytování armádní techniky či luxusního zboží pro vyšší vrstvy společnosti. Posledním kritériem je pak podmínka toho, že musí daná pomoc zahrnovat účelové dary (grant) či zvýhodněnou půjčku (Klingebiel,

s. 3). V případě účelových darů se jedná o poskytnutí pomoci bez nutnosti cokoliv poskytovateli vrátet, u zvýhodněných půjček se pak hledí na to, zda je zde splněna podmínka grantového prvku (grant element alespoň 25 %)

V současné době jsou největšími bilaterálními poskytovateli rozvojové pomoci Spojené státy americké, Velká Británie, Německo, Francie a Japonsko. Současně však také nabývají na své důležitosti v rámci rozvojové spolupráce soukromé společnosti. Většina těchto poskytnutých zdrojů pak putuje do zemí sub-saharské Afriky (Klingebiel, 2014, s. 5). Je však nutno brát v potaz také fakt, že ne všechny rozvojové země jsou nutně na rozvojové spolupráci závislé, u těch nejchudších jde o velmi důležitý faktor pro jejich ekonomiku, u dalších, které jsou na tom lépe, hraje rozvojovou spolupráce jen nepodstatnou roli. Závislost dané rozvojové země na rozvojové spolupráce pak lze vypočítat například na poměru celkové přijaté rozvojové pomoci a hrubého národního produktu. (Klingebiel, 2014, s. 5)

Podle Klingebiela je v současné době možné rozlišit tři hlavní skupiny aktérů aktivně působících v rámci rozvojové spolupráce. Tyto skupiny se podle něj liší v modelech rozvojové spolupráce, které upřednostňují a aktivně je prosazují na mezinárodní úrovni. První skupinou jsou pak podle něj tradiční dárci, kteří tvoří základnu Výboru pro rozvojovou pomoc OECD. Tento výbor tvoří 24 států, jedná se zejména pak o země patřící do EU, dále jsou zde ale také zastoupeny Spojené státy americké, Japonsko či Jižní Korea (Klingebiel, 2014, s. 19). Skupina těchto států stojí za většinou alokované rozvojové pomoci ve světě. Výbor pro rozvojovou pomoc OECD také stanovil kritéria tzv. účinné pomoci a také se snaží vytvářet určitá kritéria k tomu, aby nebyla rozvojová pomoc zneužívána jako nástroj k prosazování jiných politik, ať už se jedná o zahraniční obchod, bezpečnost či zahraniční politiku (Klingebiel, 2014, s. 19). Druhou skupinou aktérů jsou pak arabské země, které se rozvojové spolupráci aktivně věnují od 70. let minulého století. Jedná se například o Spojené arabské emiráty, Saúdskou Arábii či Kuvajt. Na rozdíl od ostatních skupin dárců rozvojové spolupráce, kteří v rámci rozvojové politiky působí po celém světě, skupina těchto zemí primárně zaměřuje svou pomoc směrem na ostatní arabské země v regionu (Klingebiel, 2014, s. 19). Poslední skupinou jsou pak tzv. noví dárci. Do této skupiny patří právě například Čína, dále také Indie, Brazílie či Jižní Afrika. Spolupráce těchto zemí s rozvojovými zeměmi se velmi často označována jako spolupráce na linii jih-jih s ohledem na to, že se za normálních okolností odehrávala

rozvojová spolupráce na ose sever-jih. Velmi důležitým odlišujícím aspektem od ostatních skupin je pak zejména samotný přístup k rozvoji a také samotné pojetí rozvojové spolupráce. Skupina těchto zemí vyznává v rámci rozvojové spolupráce politiku nevměšování, vedle toho také podle Klingebiel je zde kladen důraz na vzájemné výhody vycházející z rozvojové spolupráce, což v důsledku vede k tomu, že jsou těmito aktéry upřednostňovány vlastní ekonomické zájmy. (Klingebiel, 2014, s. 19)

V důsledku aktivní účasti jiných skupin aktérů na rozvojové spolupráci podle Klingebiel postupně ztrácejí své výhradní postavení aktéři patřící do Výboru pro rozvojovou pomoc OECD, tedy také označovaní jako tzv. tradiční dárci. To vede následně také k tomu, že v minulosti nastavené standardy rozvojové spolupráce OECD již nepředstavují výlučná mezinárodní kritéria. Je to právě zejména kvůli tomu, že významní mezinárodní aktéři, jako jsou Čína či Indie, nejsou těmito kritérii vázáni, a tudíž to vede k situaci, kdy nástroje rozvojové spolupráce jsou mnohem rozmanitější a složitější, než jako jsou definovány OECD. (Klingebiel, 2014, s. 93)

1.1.1. Rozvojová spolupráce – EU

Rozvojová spolupráce je formálně zakotvena nejenom v kritériích OECD, ale také je součástí oficiálních doktrín a smluv daných aktérů. Rozvojová spolupráce je také oficiálně zakotvena v primárním právu EU, a to ve Smlouvě o fungování Evropské unie, konkrétně v Hlavě III s názvem *Spolupráce se třetími zeměmi a humanitární pomoc*, kde je jí věnována celá samostatná kapitola. Článek 208 v kapitole první uvádí, že „*Politika unie v oblasti rozvojové spolupráce je prováděna v rámci zásad a cílů vnější činnosti Unie. Politika rozvojové spolupráce a politika, kterou v této oblasti vedou členské státy, se navzájem doplňují a posilují*“. (Evropské unie, 2012)

Rozvojová spolupráce funguje nejenom na bázi institucí EU, ale také samotné členské státy EU uzavírají bilaterální dohody s danými státy, ve spojitosti s nastavením rozvojové spolupráce v rámci EU pak Arts and Dickson (2004, s. 5) mluví o tzv. smíšeném systému. EU spolu se svými členskými státy představuje největšího světového přispěvatele prostředků na rozvojovou pomoc (OECD, 2020). K tomu čerpá prostředky ze tří zdrojů, a to ze svého rozpočtu, Evropského rozvojového fondu (ERF) a Evropské investiční banky (EIB). Hlavním nástrojem EU v rámci poskytování rozvojové pomoci ve státech Afriky, Karibiku a Tichomoří je pak ERF, který byl založen již v roce 1957 Římskou smlouvou. ERF je financován přímými příspěvky členských států k tomuto účelu a není

součástí rozpočtu EU (Evropská komise, 2018). ERF je spravován Evropskou komisí v souznění s unijní politikou rozvojové spolupráce (Evropská komise, 2018). V rámci samotného rozpočtu EU pak existuje tzv. Nástroj EU pro rozvojovou spolupráci (DCI), což je finanční nástroj, jehož hlavním cílem je financovat pomoc rozvojovým zemím a doplňuje tak ERF, který se nachází mimo rozpočet EU. ERF je ovšem oproti DCI mnohem větší co se finančních prostředků týče. Primárním cílem DCI je snížení chudoby v rozvojových zemích, avšak dalšími vytyčenými cíli jsou také podpora udržitelného hospodářského, sociálního a environmentálního rozvoje, podpora demokracie, právního státu a v neposledním případě také správa věcí veřejných (Evropská komise, 2014). EU se v rámci DCI snaží alokovat své prostředky takovým způsobem, aby jejich mělo jejich využití, co možno nejvýraznější dopad. Prioritou pro alokaci těchto prostředků jsou tedy nejméně rozvinuté země, které mají nízký hrubý národní důchod, dále také země, které procházejí určitou krizí nebo se nacházejí ve fázi, kdy se daná krize chýlí ke konci a v neposledním případě také země, které jsou křehké nebo zranitelné. Prostředky DCI jsou děleny za tři různé typy programů, a to na: 1) Zeměpisné programy, což jsou programy podporující bilaterální a regionální spolupráce v oblastech zdraví, vzdělávání, zaměstnanosti, infrastruktury, lidských práv, demokracie, řádné správy věcí veřejných a udržitelný rozvoj. V rámci těchto programů EU působí v Asii, Středním východě, Latinské Americe a v Jižní Africe (Evropská komise, 2014). Dále to jsou také 2) Tematické programy, které se dále dělí na globální veřejné statky a výzvy (jako např. změna klimatu, životní prostředí apod.) a organizaci společenské a místní orgán, kde je cílem podpora občanské společnosti ve smyslu rozvoje nevládních a občanských organizací. Posledním typem programu je 3) Panafrický program, jehož hlavním cílem je podporovat partnerství mezi EU a Afrikou (Evropská komise, 2014).

EU však také provozuje další rozvojové platformy a fondy zaměřené přímo na africký kontinent. Příkladem toho jsou například EU-Africa Infrastructure Trust Fund (EU-AITF) a jeho nástupce Africa Investment Platform (AIP). EU-AITF byl založen v roce 2007 s hlavním cílem zvýšení investic do infrastruktury v Subsaharské Africe, a to zejména projektů týkajících se energetiky, dopravy, vodních zdrojů, hygieny a ICT. Fond poskytoval finanční prostředky skrze kombinaci různých forem grantů s dlouhodobým financováním od rozvojové finanční instituce. (Evropská investiční banka, 2019) V roce 2019 však bylo rozhodnuto o ukončení tohoto a tento fond byl

nahrazen Africa Investment Platform (AIP), finančním mechanismem, který kombinuje granty s dalšími finančními zdroji. Zaměřuje se zejména na investice v dopravě, komunikacích, energetické infrastruktury, zemědělství a podpory a středních podniků. (Evropská unie, 2019)

Vztahy na ose EU-Afrika byly v minulosti upravovány mnohými smlouvami, ať už to byly smlouvy z Lomé či ta nejaktuálnější dohoda z Cotonou, která vyprší právě v tomto roce a bude tak potřeba v nejbližší době dojednat nástupce této dohody. Tyto smlouvy a dohoda upravovaly nejenom obchodní vztahy mezi danými subjekty, ale právě také i rozvojovou spolupráci (Schmieg, 2019, s. 1). Současně tak vedle nové smlouvy upravující vztahy mezi EU a africkými zůstává otázkou také nastavení financování rozvojové spolupráce EU. ERF byl například doposud financován předem projednanými příspěvky členských států, a to právě na základě postupů vycházejících z dohody z Cotonou. Komise uvažuje nad tím, aby se ERF stal přímou součástí rozpočtu EU, čímž by tak došlo k situaci, kdy by ERF podléhal klasickému postupu při přípravě rozpočtu a byl by tak pod přísnějším dohledem Evropského parlamentu (Schmieg, 2019, s. 3). Tento tah přisuzuje Evita Schmieg k tomu, že členy EU se v posledních dvou dekáдах stávají země bez historických koloniálních vazeb, zejména země ze střední a východní Evropy, které nemají takový zájem na udržování tak specifických a intenzivních vztahů s bývalými koloniemi států západní Evropy (Schmieg, 2019, s. 4). Podle Karin Arts a Anny Dickson (2004, s. 5) se však nejedná v tomto ohledu jen o zájem zemí střední a východní Evropy, řadí se k nim do určité míry také země jako jsou Rakousko, Nizozemí, Řecko či Německo. Tyto státy v rámci rozvojové spolupráce prosazují to, aby byla alokace prostředků více globálněji orientovaná a nedocházelo jen k prosazování zájmů bývalých evropských koloniálních mocností.

Podle Evity Schmieg tu však také visí otazník nad samotným financováním rozvojové spolupráce EU v budoucnu. Podle ní se sice počet investičních a rozvojových programů pomalu každým rokem zvyšuje, avšak výše skutečně alokovaných prostředků bude mít v nejbližší době tendenci klesat. Pokud jde o konkrétní příklad, bude podle ní v nadcházejícím období velmi složité dostatečně pokrýt financování ERF zejména s ohledem na výstup Velké Británie z EU. Příspěvky Velké Británie v ERF tvořily 14 % celkových příjmů tohoto fondu (Schmieg, 2019, s. 4)

1.1.2. Rozvojová spolupráce – Čína

Lze do určité míry říci, že Čína má v rámci rozvojové spolupráce poměrně dlouhou historii, její první rozvojovou spolupráci lze datovat již v 50. a 60. letech 20. století, kdy se rozhodla pro podporu osvobozeneckých hnutí. V 60. letech pak ze strany Číny docházelo k financování menších zemědělských a zdravotnických projektů uskutečněných právě v afrických a asijských zemích, které nově nabyly svou nezávislost (Tjønnelanda, 2020, s. 2). K první větším projektům v rámci rozvojové spolupráce s africkými zeměmi dochází až na přelomu 60. a 70. let, kdy dochází k financování výstavby železnice mezi Tanzanií a Zambií (Tjønnelanda, 2020, s. 2).

Podle některých autorů právě až proces modernizace a otevření ekonomiky otevřelo cestu Číně k tomu, aby se stala významným aktérem v rámci globální rozvojové spolupráce (Tjønnelanda, 2020, s. 2). Čína svůj samotný systém rozvojové spolupráce popisuje podrobně zejména ve dvou doposud vydaných bílých knihách, které shrnují její dosavadní rozvojovou spolupráci. První bílá kniha vydaná roce 2011 jednak popisuje historický vývoj čínské rozvojové spolupráce a jednak také čínské rozvojové spolupráce v posledních dekádách a zároveň popisuje základní principy a obecně systém fungování čínské rozvojové spolupráce (IOSC, 2011). Druhá bílá kniha vydaná v roce 2014 je pak spíše pojatá ve formě výroční zprávy, ve které jsou vypsány úspěchy a souhrnné informace o rozvojové spolupráci od vydání předchozí bílé knihy (IOSC, 2014).

Exekutiva této politiky byla do roku 2018 na bedrech čínského ministerstva obchodu a také čínského ministerstva zahraničí. V roce 2018 však byla vytvořena důležitá instituce, která v současné době tuto agendu zastřešuje. Konkrétně se jedná o Agenturu pro mezinárodní rozvojovou spolupráci Číny (CIDCA), která by měla mít do budoucna na starosti koordinaci rozvojové spolupráce v zahraničí. Podle Tjønnelanda (2020, s. 3) lze však do budoucna předpokládat, že CIDCA sice bude institucí zodpovědnou za koordinaci rozvojové pomoci Číny, tj. za přípravu samotné pomoci a strategie v jednotlivých zemích, avšak i ostatní čínské státní instituce budou mít silné slovo v tomto ohledu. Podle něj i nadále budou mít silné slovo zejména příslušná oddělení čínského ministerstva zahraničí, čínského ministerstva obchodu a čínského ministerstva financí. Vedle toho také CIDCA podepisuje dohody se samotnými příjemci rozvojové spolupráce a je také zodpovědná za správu Fondu rozvojové pomoci při spolupráci jih-jih (South-South Cooperation Assistance Fund).

Pokud jde o samotnou spolupráci Číny s africkými zeměmi, ta je organizována zejména v rámci Fóra čínsko-africké spolupráce (FOCAC), jakožto formální institucionální platformy, která zastřešuje spolupráci mezi Čínou a africkými zeměmi v těchto otázkách (Ursu a van den Berg, 2018, s. 2). FOCAC se schází na úrovni ministrů nebo svolaných summitů, a to každé tři roky od roku 2000 (Tjønnelanda, 2020, s. 4).

Čína ve svých dokumentech zdůrazňuje, že její rozvojová spolupráce má velmi odlišnou charakteristiku v porovnání s ostatními systémy rozvojové spolupráce, spočívá podle Číny totiž v tom, že je nastavena takovým způsobem, aby co nejvíce vyhovovala potřebám daného příjemce rozvojové pomoci, ale zároveň také byla vhodná pro Čínu a její podmínky (IOSC, 2011). Čína se také v rámci své bílé knihy hlásí k tomu, že v rámci poskytování rozvojové spolupráce se řídí určitými zásadami. První zásadou je pak neukládání politických podmínek partnerským státům, kteří jsou příjemci rozvojové pomoci, druhým principem je nezasahování do vnitřních záležitostí daných států, třetím principem je pak respektování partnerských aktérů při výběru vlastního způsobu a cesty rozvoje. Současně se také Čína v rámci rozvojové spolupráce odkazuje k vzájemnému respektu, rovnosti, dodržování závazků či slibů a také k tzv. win-win tedy principu, kdy oba dva aktéři těží z dané situace (IOSC, 2014)

Čína poskytuje finanční pomoc rozvojovým zemím zejména formou grantů, zvýhodněných půjček či půjček bez úroků. Granty a půjčky bez úroků jsou financovány ze státního čínského rozpočtu, avšak zvýhodněné půjčky pak pochází ze zdrojů Export-Import Bank of China (IOSC, 2011). Granty jsou nabízeny daným zemím v první řadě za cílem pomoci vybudovat projekty sociálního zabezpečení, dále také na financování lidských zdrojů, technické spolupráce, materiální pomoci a také financování humanitární pomoci. Zvýhodněné půjčky se týkají zejména financování projektů s cílem výstavby výrobních závodů a také velkých a středně velkých projektů v rámci infrastruktury. V rámci poskytování zvýhodněných půjček si však podle Debory Bräutigam (2011, s. 205) klade Čína za podmínku, že se musí jednat o projekty, jejichž minimální investice převyšuje \$2,4 milionu, k realizaci bude využito minimálně 50 % materiálu či zboží pocházejícího z Číny a také to, že čínské stavební firmy budou zhotovitelé daného projektu.

Co se týče bezúročných půjček, tyto zdroje jsou využity zejména pro vybudování či rekonstrukci veřejných zařízení, ale také na projekty s cílem zlepšení životní

obyvatelstva dané země. Dle výše uvedené čínské bílé knihy jsou všechny tyto uvedené prostředky alokovány zejména do oblastí infrastruktury, zemědělství, průmyslu, zdravotnictví životního prostředí a školství (IOSC, 2014). Čína poskytuje i další materiální pomoc, jako například zvýhodněné vývozní úvěry či komerční půjčky od čínských bank, které však nelze na základě kritérií OECD definovat jako oficiální rozvojovou pomoc (Bräutigam, 2011, s. 205). Přímo v Africe také působí China-African Development Fund, investiční fond založený v roce 2007 Čínskou rozvojovou bankou (CDB), jehož cílem je motivovat a následně pomoci čínským společnostem investovat v Africe. V souvislosti čínským působením v rámci rozvojové spolupráce je však také důležité zmínit to, že mnozí autoři ji vytýkají velmi nízkou transparentnost, a to v souvislosti s tím, že je velmi těžko ověřitelné, kolik je ze strany čínských rozvojových institucí doopravdy alokováno peněz a kam, do jakých zemí a do jakých konkrétních projektů, jsou tyto peníze investovány (Bräutigam, 2009; Tjønnelanda, 2020).

2. Teoretický rámec a hlavní koncept

2.1. Koncept normativní síly

Hlavním teoretickým konceptem této diplomové práce je koncept normativní síly, kterému se ve své práci v souvislosti s EU věnoval profesor a teoretik Ian Manners. Podle něj je EU disponuje tzv. normativní silou, tedy schopností utvářet představy o normálu v mezinárodních vztazích (Manners, 2002, s. 240). Manners nepovažoval normativní sílu za zcela nový koncept, jelikož jak ve své práci zdůrazňuje, již Edward Carr rozlišoval mezi ekonomickou silou, vojenskou silou a silou ovlivňovat názory (Manners, 2002, s. 239). Normativní síla podle Mannerse nevychází z vojenské či ekonomické kapacity daného státu, nýbrž z vlivu a působení jeho norem. Normativní síla ve své ideální formě představuje myšlenkové ospravedlní daných činů a nebere vůbec v potaz materiální či fyzické aspekty (Manners, 2009, s. 1). Manners však nevylučuje, že může nastat situace, ve které silná ekonomická a vojenská kapacita daného aktéra může ještě více podepřít působení normativní síly. To, že ekonomický aspekt hraje důležitou roli v rámci působení normativní síly je podle něj čitelné například u zemí, které aspirují na členství v EU. Pokud tyto státy chtějí využívat ekonomických výhod spojených se členstvím, jednou z podmínek je právě dodržování norem EU (Diez a Manners, 2007, s. 175-176).

Konceptualizaci normativní síly lze rozdělit na tři hlavní aspekty, tj. zásady, činy a vliv (Manners, 2009, s. 2). Co se týče aspektu zásad, normativní síla by měla prosazovat pouze takové principy, které jsou vnímány jako universálně legitimní. Legitimita těchto principů může být založena například na dříve odsouhlasených mezinárodních konvencích, smlouvách nebo dohodách. (Manners, 2009, s. 2).

Druhým důležitým aspektem je to, aby byla normativní síla činná v aktivním prosazování svých principů. Své principy by měla aktivně prosazovat, argumentovala o nich s ostatními aktéry světové politiky s cílem přesvědčit je o jejich správnosti (Manners, 2009, s. 3) Dle Mannerse je EU v tomto ohledu velmi aktivní – prosazuje principy na kterých je založena zejména skrze svou rozvojovou pomoc, obchod, meziregionální spolupráci, politický dialog a rozšiřováním EU skrze nové členské státy.

Třetím důležitým aspektem normativní síly je její vliv. Pokud chce daný aktér dosáhnout normativní ospravedlnění, které bude pro ostatní aktéry přesvědčující a atraktivní, je podle Mannerse nutné, aby jeho působení mělo vliv na ostatní aktéry, a to

skrze socializaci, partnerství a vlastnictví. Socializaci pak autor v tomto smyslu vnímá stav, ve kterém je daný aktér součástí procesu angažovanosti, debaty a porozumění. Partnerství v tomto smyslu vnímá jako důsledek institucionalizace vytvořených zúčastněnými stranami, ať už je to například na multilaterální nebo plurilaterální bázi. Vlastnictvím jsou pak v tomto ohledu myšlenky praktiky společného nebo místního vlastnictví v důsledků zapojení daných aktérů. (Manners, 2009, s. 3)

Koncept normativní síly byl v mezinárodních vztazích vyvinut zejména ve vztahu s působením EU, pokud však pohlédneme více do minulosti či dáme prostor vnímání zahraniční politiky dalších důležitých aktérů mezinárodní politiky, je jasné, že nelze považovat normativní sílu za něco, co by bylo unikátní vlastností jen EU. (Diez a Manners, 2007, s. 180). Pokud pohlédneme více do historie, můžeme jakožto o normativní síle mluvit také ve spojitosti s USA, a to zejména v období po první a druhé světové válce. Po první světové válce byla normativní síla zřetelná ve spojitosti se 14 body prezidenta Woodrow Wilsona týkajících se poválečného uspořádání. Po druhé světové válce pak byl zřejmý přínos USA v souvislosti vytvoření nových mezinárodních institucí (Diez a Manners, 2007, s. 180).

2.1.1. Normativní síla Evropa

Podle Mannerse je možné identifikovat pět hlavních norem, které vytváří normativní základ celé EU – tyto normy se podle něj vyvinuly během těch několika dekad existence Evropského společenství, respektive EU, v souvislosti se sepsáním a přijetím různých deklarácí, smluv, zákonů, kritérií a dalších normativních podmínek (Manners, 2002, s. 242). Hlavní pětici norem tak podle něj tvoří mír, svoboda, demokracie, vláda zákona a respektování lidských práv. Vedle těchto pěti hlavních norem pak lze podle něj brát v potaz čtyři tzv. vedlejší normy, jejichž role a existence v rámci právního základu EU je však spornější, tj. sociální solidarita, boj proti diskriminaci, udržitelný rozvoj a poslední je pak good governance (Manners, 2002, s. 242-243). Význam těchto norem pro EU nelze pochopit bez historického kontextu – mír a svoboda nabyly své důležitosti hned v období po druhé světové válce. Demokracie, vláda zákona a respektování lidských práv pak sehráli svou roli v odlišování západního a východního bloku. Sociální solidarita se pak stala důležitým opatřením s ohledem na prosazování postupné ekonomické liberalizace v rámci Jednotného evropského aktu a také pozdějšího zavedení Hospodářské a měnové

unie. Antidiskriminační opatření pak nabyla své důležitosti v souvislosti s rozšiřující se sociální legislativou a zároveň také s obavami z možného rasismu vůči menšinám na počátku 90. let, udržitelný rozvoj se stal důležitou normou po Summitu Země v Rio de Janeiru v roce 1992. Poslední z uvedených norem – good governance – pak získala svůj význam v souvislosti z obavy z dvojího metru v rámci plnění požadavků EU na demokratické formy ve středoevropských a východoevropských zemích (Manners, 2002, s. 243).

Samotné akceptování norem EU ostatními aktéry podle Mannerse nevytváří z EU onu normativní sílu – místo toho se dle něj EU stává normativní silou v důsledku šesti faktorů, které formují a ovlivňují šíření norem EU na mezinárodní úrovni (Manners, 2002, s. 244). Prvním faktorem je podle něj tzv. šíření nákazou, kdy si zahraniční aktéři berou příklad z EU a aplikují osvědčené normy ve vlastním teritoriu, čímž dochází nezáměrnému šíření myšlenek EU na další politické aktéry mimo EU (Manners, 2002, s. 244). Druhým faktorem je informační šíření, kdy dochází šíření norem EU v důsledku strategické a deklarativní komunikace. Třetím faktor představuje procedurální šíření, což je, když dochází k navázání oficiálního vztahu s třetí stranou. Jako příklad lze uvést dohody o meziregionální spolupráci, členství v mezinárodní organizaci či rozšiřování EU o nové členy (Manners, 2002, s. 244). Další šíření norem EU je skrze přenos, který nastává ve chvíli, kdy dochází ke směně zboží, mezinárodnímu obchodu, anebo poskytování materiální či technické pomoci třetím stranám. V tu chvíli může dojít k vývozu komunitních norem a standardů. Třetí strany se také mohou přiklonit k přijetí norem EU z toho důvodu, že z toho mohou těžit ekonomické výhody anebo naopak v případě nedodržování mohou očekávat ekonomické sankce ze strany EU (Manners, 2002, s. 245). Pátým faktorem je pak tzv. zjevné šíření, ke kterému dochází skrze fyzickou přítomnost zástupců EU na území třetích stran či v mezinárodních organizacích. Posledním faktorem je pak tzv. kulturní filtr, ovlivňující vliv norem EU v rámci daného státu. Kulturním filtrem se rozumí to, že na daném území může být zakořeněná určitá dlouhodobá kulturní tradice, která předurčuje, zda dané normy EU budou daným státem přijaty či zavrhnuty. Pokud je zde veliký kontrast mezi politickou kulturou dané země a hodnotami, které šíří EU, je zde velmi nízká pravděpodobnost, že dojde přijetí těchto norem (Manners, 2002, s. 245).

Ideje a představy sehrály velmi důležitou roli během přerodu Evropského společenství (ES) v EU, která se v rámci svého působení nesoustředí jen na materiální a ekonomickou formu svého vlivu. EU uplatňuje normativní sílu velmi razantně v rámci navazování a udržování vztahu s jednotlivými státy, a to jak v rámci členské základny EU, tak i mimo ni (Manners, 2009, s. 2). Hlavní principy a ideje na kterých EU stojí a dle kterých nich upravovány vztahy EU s členskými a ostatními státy na světě vycházejí z principů, které jsou zmíněny či obsaženy v zásadních mezinárodních normativních dokumentů jako jsou Charta OSN, Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, Všeobecná deklarace lidských práv či Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. (Manners, 2009, s. 2-3) EU tyto principy propaguje skrze široké spektrum činností ať už se jedná o rozvojovou pomoc, obchod, meziregionální spolupráci, politický dialog či samotné rozšiřování EU.

2.1.2. Normativní síla Čína

Navzdory tomu, že byl koncept normativní síly původně aplikován pouze ve spojitosti s EU, mnozí autoři usuzují, že by bylo vhodné jej použít i ve spojitosti s dalšími aktéry mezinárodní politiky, a to zejména s Čínou, jakožto s aktérem, jehož vliv a normativní působení na mezinárodním poli je rok od roku patrnější (Kavalski 2017; Barton 2009; Tocci 2008).

Čína podle některých autorů přichází s alternativním pojetím normálu ve světové politice a představuje tak konkurenta pro EU jakožto exportéra norem. Oba tyto aktéři sdílejí ambice přetvořit současný světový řád na základě svých vlastních hodnot (Gerrits, 2009, s. 74). Tito dva aktéři usilují o zcela různé ideály světového řádu a je tedy zřejmé, že i pojetí normativní síly je u těchto dvou aktérů odlišné. To je podle některých autorů dáno částečně zcela odlišnými historickými zkušenostmi, kterými si tyto dva aktéři prošli – v případě EU jsou to zejména dvě světové války ve 20. století a v případě Číny pak zkušenosti s koloniálními intervencemi západních zemí a Japonska v 19. století (Kavalski, 2017, s. 157). Podle Kavalskiho v rámci normativního působení Číny je vedle historických zkušeností také důležitá samotná kultura čínské společnosti. Na negativní zkušenosti s koloniálními mocnostmi tak také navazuje sociální chování v duchu tzv. guanxi, což je přesvědčení o fungování mezilidských vztahů pocházející z konfucianství. Guanxi odkazuje na osobní důvěru a pevný vztah v některých případech zahrnující i

morální závazky a výměnu laskavostí. Klíčovým prvkem normativního působení Číny je tak zejména aspekt vzájemných vztahů mezi danými aktéry mezinárodních vztahů.

Čína se tak oproti EU liší zejména pojetím bilaterální či multilaterální spolupráce. Zatímco EU si v rámci vztahů s ostatními zeměmi vyžaduje přijetí propagovaných norem, dodržování předpisů a dalších smluvních závazků uvedených ve smlouvách o partnerství či členství v EU, Čína v rámci své spolupráce s ostatními zeměmi upřednostňuje politiku nevměšování založenou na intenzivních vztazích a vzájemném uznání (Kavalski, 2017, s. 155). Rétorika nevměšování do záležitostí partnerských států dává příležitost Číně vydobýt si na mezinárodním poli lepší reputaci, kterému lze věřit (Kavalski, 2013, s. 257). Čína si tedy v rámci svého normativního působení tolik nezakládá na dodržování určitých pravidel či norem, které by měl daný partnerský stát dodržovat, nýbrž na tom, aby měla s danými partnery dobré a dlouhodobé vztahy, které upevňují její vnímání ostatními aktéry. (Kavalski, 2013, s. 257). Pokud chceme porozumět normativnímu chování Číny v mezinárodních vztazích, je důležité se povznést nad klasické normativní chování EU a pochopit jej z celého jiného úhlu pohledu. Normy, které v mezinárodním systému určují to, co by mělo být vnímáno jako normální, nejsou v tomto případě nastoleny či definovány vůdčím aktérem, nýbrž vznikají jakožto standardy chování v rámci vzájemné interakce. V praxi to pak funguje tak, že Čína přizývá další státy k tomu, aby konaly v určitých oblastech společně (Kavalski, 2013, s. 254)

Z výše uvedených aspektů vychází i další charakteristické rysy normativního působení Číny. Normativní síla Číny se vedle přístupu k ostatním státům liší také v představách o ideálním světovém řádu. Zatímco EU se přiklání ke konceptu multilateralismu, Čína je v rámci svého normativního působení upřednostňuje multipolaritu (Kavalski, 2017, s. 157). Multilateralismus je pro EU výhodný z toho pohledu, že vytváří správné zázemí pro mezinárodní systém založený na určitých pravidlech a normách a podepírá tak její normativní působení. V případě Číny je pak multipolarita výhodnější z toho pohledu, že jí dává prostor k tomu, že může prosazovat své ideály bez toho, aniž by zasahovala do domácí politiky daných partnerů. Číny v rámci své zahraniční politiky prosazuje multipolaritu s tím, že by mezinárodní vztahy měly být budovány na respektování všech států jakožto autonomních aktérů (Tocci, 2008, s. 274). Multipolarita v pojetí Číny také trvá na paralelní existenci většího množství center moci, jejichž legitimita by neměla být znevažována (Kavalski, 2017, s. 157).

Na základě konceptu normativní lze tedy vyvodit hypotézu, že v rámci rozvojové spolupráce budou spíše převládat normativní zájmy, jelikož Čína a EU působí v rámci rozvojové spolupráce s africkými zeměmi jako politické entity, které tak činí, aby docházelo k šíření jejich norem v mezinárodním systému.

2.2. Výsledky dosavadního výzkumu

Působení výše uvedených aktérů v rámci rozvojové spolupráce s africkými zeměmi se v minulosti věnovalo velké množství autorů. Pokud jde o motivace působení Číny na africkém kontinentu, velké množství autorů uvádí zejména přístup k nerostným surovinám, zejména pak k ropě. (Taylor, 2006, s. 2) Čínská poptávka po ropě v Africe má podle Iana Taylora dva hlavní cíle, které jsou jednak krátkodobé a jednak dlouhodobé. V krátkodobé perspektivě se jedná o uspokojení stále se zvyšující se poptávky v Číně, v dlouhodobé pak k vytvoření pozice světové hráče na trhu s ropou (Taylor, 2006, s. 3-4). K podobnému názoru dochází také Robert I. Rotberg ve své publikaci *China Into Africa*. Podle něj Čína potřebuje primární zdroje energie k tomu, aby uspokojila jednak svůj domácí průmyslový rozmach, ale také spotřební poptávku v USA. (Rotberg, 2008, s. 1). Anca-Elena Ursu a Willem van den Berg jsou toho názoru, že čínské zájmy v Africe jsou ze všeho nejvíc právě ekonomického rázu. Zprvu se podle nich jednalo zejména o přístup k přírodním zdrojům, které by napomohly uspokojit poptávku v souvislosti s rapidně silným růstem čínské ekonomiky, avšak s postupem času, kdy se Čína začala orientovat spíše na vývoj technologií se její zájem obrátil k tomu, aby v Africe měla přístup k levné pracovní síle a také přístup k africkým trhům. (Ursu a van Der Berg, 2018, s. 2)

V kontrastu výše zmíněných autorů pak Deborah Bräutigam zdůrazňuje, že není pravdou, že by Čína v Africe vykládala největší prostředky v zemích, které jsou bohaté na nerostné suroviny, čímž by se prokázala spojitost mezi jejich vynakládáním prostředků na rozvojovou spolupráci a zájmem přístupu k nerostným surovinám, což dokládá na případech jako jsou Nigérie či Kongo, které jsou bohaté na nerostné suroviny, ale Čína zde tolik prostředků nealokuje (Bräutigam, 2011, s. 208). K podobnému názoru se klání také Philani Mthembu, který ve svých závěrech dochází k názoru, že hlavní determinantou rozvojové spolupráce Číny s africkými zeměmi nejsou tolik ekonomické

zájmy, jakož spíše strategické. Podle něj se jedná z velké části o to, aby Čína dosáhla významnějšího a vlivnějšího postavení na mezinárodním poli a zejména pak v rámci důležitých rozhodování v mezinárodních organizacích (Mthembu, 2018, s. 138).

Další důležité poznatky týkající se rozvojové spolupráce od Bräutigam jsou poznatky z její knihy *The Dragon's Gift*. Ta se v této knize velmi podrobně věnovala čínským zájmům na africkém kontinentu. Dochází zde k závěru, že i přes rostoucí postavení Číny, čínská rozvojová pomoc nedosahuje takových čísel, jako bývá veřejnosti často prezentováno. Podle ní je nutné brát potaz fakt, že tradiční dárci jako jsou EU nebo USA přispívají v Africe mnohem větší částky (Bräutigam, 2009, s. 307). Ve své jiné publikaci to pak ilustruje tím, že v roce 2008 vydala Čína na rozvojovou spolupráci USD 1,2 mld. Oproti tomu například samotná Francie vynaložila USD 3,4 mld. (Bräutigam, 2011, s. 211). Zároveň v rámci čínské rozvojové spolupráce podle ní také představuje problém to, že je zde velmi výrazný nedostatek transparentnosti (Bräutigam, 2009, s. 310), a to zejména ve spojitosti skutečně vynaložených financí na rozvojovou spolupráci v Africe ze strany Číny. K jejímu názoru se klaní i další autoři (Van Dijk, 2009, s. 199) Čína je i tak podle Bräutigam velmi důležitou silou přítomnou na africkém kontinentu, která si zakládá na tom, že investice, obchod a technologie jsou pákou ke skutečnému rozvoji. (Bräutigam, 2009, s. 311).

Co se týče motivací EU pro rozvojovou spolupráci v Africe nejsou autoři v tomto ohledu tolik jednotní – někteří se klaní k tomu názoru, že EU a její členské státy využívají rozvojovou spolupráci jenom jako nástroj k udržování politických a ekonomických vztahů s rozvojovými zeměmi. Další autoři se pak přiklánějí k názoru, že EU a její členské státy využívají rozvojovou spolupráci jako nástroj k rozšiřování jejich norem do dalších zemí a regionů, podle některých pak EU využívá k rozvojovou spolupráci jak k pragmatickým, tak i normativním zájmům.

Jedním ze zastánců toho názoru, že státy EU využívají rozvojovou spolupráci zejména k pragmatickým zájmům je Stephan Klingebiel. Ve své knize uvádí, že v dnešní době investují do rozvojové spolupráce zejména země, které se snaží v rámci své zahraniční politiky udržovat dobré vztahy se svými bývalými koloniemi. Jako příklad uvádí Belgie, která dodnes udržuje velmi intenzivní vztahy se svými bývalými koloniemi, a to právě na bázi na rozvojové spolupráce, jde zejména o Rwandu, Burundi či Demokratickou republiku Kongo (Klingebiel, 2014, s. 10). Rozvojovou spolupráci lze

podle něj vnímat nejenom jako nástroj zahraniční politiky, ale také jako nástroj prevence či řešení bezpečnostních rizik, které nastaly na konci studené války. Hlavní roli však podle něj hraje rozvojová spolupráce v rámci prosazování ekonomických zájmů daných zemí, a to zejména pak co se týče přístupu k nerostným zdrojům. V tomto směru je však nutné podotknout, že energetická a surovinová závislost EU na Africe není tolik patrná, EU odebírá ropu a zemní plyn zejména z Ruska, Norska a Středního východu (Hackenesch, 2009, s. 20). Další motivací v rámci ekonomických zájmů dané země může být podle něj přístup na zahraniční trhy a rozvoj ekonomických vztahů s danou zemí (Klinebiel, 2014, s. 10). Podle Christine Hackenesch je pak EU v současné době nejvíce motivovaná zájmy bezpečnostními, což je podle ní patrné zejména od 11. září, kdy se terorismus ukázal být velikým nebezpečím pro jinak zcela bezpečné a fungující státy. Evropské státy si podle ní jednak uvědomili, že je zde patrná souvislost mezi fungováním států v Africe a na Blízkém východě s možným rozrůstáním teroristických buněk. Stabilizace států v Africe je tak pro EU nezbytná, aby došlo k zamezení šíření radikalizace ve společnosti a tím také k eliminaci teroristických hrozeb (Hackenesch, 2009, s. 19). V rámci bezpečnostních zájmů se podle ní nejedná jenom o zájem eliminace teroristických hrozeb, ale také o zájem na snížení migračních toků z Afriky směrem do EU, vzhledem k tomu, že míra migrace do EU v posledních několika letech značně vzrostla. V neposlední řadě také Christine Hackenesch zmiňuje zájmy EU spojené s aspiracemi na roli důležitého v mezinárodních vztazích. Podle ní z různých výzkumů vyplývá, že vliv EU v mezinárodních organizacích klesá, zejména tedy například během hlasování v rámci Valného shromáždění OSN či Radě bezpečnosti OSN. EU se tak může snažit skrze rozvojovou spolupráci o získání širší podpory právě napříč africkými státy (Hackenesch, 2009, s. 21).

Benjamin Barton ve svém příspěvku označuje EU jako aktéra, který skrze svou zahraniční politiku v Africe se věnuje zejména k propagaci svých základních principů a norem. Podle něj je zde k zamyšlení, zda i Čína se skrze své působení v Africe do určité míry nestává normativním aktérem, který však nabízí model, který je pro africké státy přijatelnější a hlavně praktičtější (Barton, 2009, s. 12). Vicki Birchfield pak dochází k závěru, že rozvojová politika EU je skutečně důkazem toho, že se EU v rámci ve vztahu se zahraničními aktéry chová jako normativní síla, s ohledem na to, že ze strany EU je vždy rozvojová pomoc přidělována jen při splnění určitých normativních podmínek, které

musí příjematel pomoci splnit (Whitman, 2011, s. 159). Sibylle Scheipers a Daniela Sicurelli jsou také toho názoru, že EU činí v rámci spolupráce s africkými zeměmi takovým způsobem, aby sice jednak docházelo k posílení pozice a zlepšení situace u daných afrických aktérů, avšak na druhou stranu se zároveň snaží propagovat a šířit své vlastní normy (Scheipers a Sicurelli, 2008, s. 608).

Pro některé autory pak rozvojová spolupráce představuje nástroj k prosazování jak pragmatických, tak i normativních zájmů (Arts a Dickson, 2004, s. 1). EU například může podle nich navazovat dobré politické a ekonomické vztahy s protějšky po celém světě, ale zároveň také jej může využít k propagaci a obhajobě některých hodnot, které považuje za důležité a na kterých je od svých počátků založena. To lze doložit například na Dohodě z Cotonou, ve které podle autorů hraje velmi významnou roli respektování lidských práv, demokratických hodnot a existence právního státu – tedy hodnot, které jsou pro EU zásadní. (Arts a Dickson, 2004 s. 149). Od podepsání dohody z Cotonou však došlo k velké proměně v rámci politického a ekonomického kontextu (Schmieg, 2019, s. 1). Jednak došlo k rozmachu čínských investic (Schmieg, 2019, s. 2) a jednak zde vykrytalizovaly problémy související s migrací z Afriky směrem do EU (Schmieg, 2019, s. 3). Katharina Stahl ve své knize dochází k tomu, že Africká unie se nestaví k nabídkám spolupráce s EU zcela s otevřenou náručí právě z toho důvodu, že EU v rámci svých mezinárodních dohod velmi důrazným způsobem svým partnerům podsunuje své evropské normy, které jsou však pro velké množství afrických států neakceptovatelné (Stahl, 2018, s. 148).

Normativní aspekt působení Číny v Africe však moc dalších autorů při analyzování zájmů daných aktérů v potaz nebere. Celkově lze konstatovat, že v rámci dosavadního výzkumu převládá u autorů názor, že čínské zájmy jsou založeny spíše na motivacích pragmatického charakteru a v případě EU se jedná spíše o motivace normativního charakteru.

3. Metodologie a data výzkumu

3.1. Operacionalizace konceptu normativní síly

Jak již bylo uvedeno v úvodu, cílem této diplomové práce je zodpovědět na otázku, zda jsou pro Čínu a EU v rámci rozvojové spolupráce v Africe hlavní motivací spíše zájmy pragmatické či normativní. V rámci dosavadního výzkumu, který se věnoval zájmům těchto dvou aktérů ve spojitosti s jejich působením v rámci rozvojové spolupráce v Africe převažuje názor, že hlavní motivací těchto dvou aktérů pro rozvojovou spolupráci s africkými zeměmi jsou zejména zájmy pragmatické. Hlavní výzkumnou otázkou této diplomové práce je tedy následující:

Jaké jsou hlavní motivace Číny, respektive EU, pro jejich rozvojovou spolupráci s africkými zeměmi – jedná se spíše o zájmy pragmatické či normativní?

Za účelem odpovědět na tuto otázku bylo nutné ve zkoumaných dokumentech hledat znaky pragmatických či normativních zájmů. Koncept normativní síly byl v rámci této diplomové práce již představen skrze teoretický rámec, který byl doposud vypracován autorem tohoto konceptu – Ianem Mannersem. Normativní sílu lze tedy obecně vnímat jako politickou entitu, která se snaží o šíření svých norem v mezinárodním systému. Manners v rámci svých prací nabídl dvě hlavní konceptualizace normativní síly. Ve své první rozsáhlé práci na téma normativní síly ve spojitosti s působením EU (Mannes, 2002) přišel s šesti hlavními faktory, na jejichž základě se podle něj EU stává normativní silou a které formují a ovlivňují šíření norem EU na mezinárodní úrovni – tzv. šíření nákazou, informační šíření, procedurální šíření, šíření přenosem, zjevné šíření a také kulturní filtr. Ve své pozdější práci (Manners, 2009) zakomponoval koncept normativní síly také do souvislosti se světovou politikou. Tato konceptualizace normativní síly pak zahrnovala tři hlavní aspekty – principy, činy a vliv (Manners, 2002).

Jak však někteří autoři zdůrazňují (Persson 2017; Forsberg 2011), i přes to, že si Mannersův koncept normativní síly si dobral v rámci oboru mezinárodních vztahů celkem prominentní postavení, bývá však mnohými autory kritizován kvůli své údajné konceptuální vágnosti a dalším nejasnostem – není podle nich například zcela jasné, co je vlastně vyžadováno k tomu, aby byla daná entita označována za normativní sílu a také obecně jaké jsou vlastně mechanismy, kterými se normativní síla navenek projevuje. (Persson, 2017, s. 1418-19) De Zutter je například toho názoru, že i přes neustálé

akademické příspěvky na toto téma, postrádá koncept normativní síly dostatečné konceptuální základy (De Zutter, 2010, s. 1108). Lerch a Schweltnus pak sice uznávají prominentnost tohoto konceptu v rámci debaty o působení EU, avšak považují jej však z analytického hlediska za ne zcela uchopitelný (Lerch a Schweltnus, 2006, s. 305). Podle Michelle Pace je pak příhodně se ptát na otázku, co vlastně znamená být normativní silou. (Pace, 2007, s. 1060)

Velký přínos k objasnění a zjednodušení konceptualizace normativní síly přispěl svým dílem Tuomas Forsberg (Forsberg 2009; 2011), který se na tuto kritiku pokusil co nejjasněji odpovědět. Podle něj se v rámci debaty o definici normativní síly velmi často uvádí pět různých druhů kritérií, které musí daná politická entita splňovat, aby se o ní dalo hovořit jako o normativní síle: zaprvé – daná entita by měla mít normativní identitu, zadruhé – taková entita by měla prosazovat normativní zájmy, zatřetí – entita označovaná jako normativní síla by se měla chovat normativním způsobem, tj. v souladu s existujícími pravidly a normami, začtvrté – normativní síla využívá prostředků ke svému vlivu a zapáté – lze u normativní síly očekávat, že bude schopna dosáhnout svých normativních cílů (Forsberg, 2011, s. 1191).

Jak však Forsberg zdůrazňuje, není zde podmínkou, aby tato kritéria musela spolu existovat souběžně. Podle něj je naopak nutné je považovat a označovat za pětici samostatně existujících rysů normativní síly (Forsberg 2011, s. 1183). Normativní identita daného aktéra zde sice může být vysvětlujícím faktorem normativní povahy zájmů či chování, avšak je nutné brát v potaz, že i aktér normativního charakteru může prosazovat zájmy jiné – například materiální (Forsberg, 2011, s. 1191). K prosazování materiálních zájmů pak může být využíváno i normativních instrumentů. Prosazování určitých norem se může podle Forsberga také projevat porušováním stávajících zákonů daného státu (Forsberg, 2011, s. 1191).

Tuomas Forsberg pak vytvořil na základě akademických příspěvků Iana Mannerse a další dosavadní akademické debaty o normativní síle analytický rámec založený na typologii čtyř základních mechanismů, které jsou pro účel empirické analýzy více příhodnější. Normativní síla projevuje se podle Forsberga projevuje skrze následující mechanismy – přesvědčování ostatních, dovolávání se norem, formování diskurzu a síla příkladu. První tři mechanismy Forsbergovy typologie založené na Mannersově teoretickém rámci pak posloužily jako základ k analýze zkoumaných dokumentů v rámci

této diplomové práce. Poslední mechanismus – sílu příkladu – nebylo možné při analýze využít, jelikož jednak se jedná o nepřímou formu normativní síly a jednak znaky tohoto mechanismu jsou viditelné jen v dlouhodobé perspektivě a nelze tak náznak tohoto mechanismu vyčíst v analyzovaných dokumentech. Cílem tak bylo ve zkoumaných dokumentech hledat znaky těchto tří uvedených mechanismů.

Prvním mechanismem normativní síly je mechanismus přesvědčování ostatních, ke kterému dochází skrze šíření informací. Šíření informací může podle Forsberga projevovat skrze manipulativní chování daného aktéra, propagandu, veřejnou diplomacii či informační a dezinformační kampaně (Forsberg, 2011, s. 1196). Mechanismus přesvědčování pak byl operacionalizován jako přímé odkazování na normativní iniciativy politického charakteru, vládou sponzorované programy, jejichž cílem je informovat nebo ovlivnit veřejné mínění v jiných zemích, propaganda určitých norem a jako dezinformační či informační kampaně týkající se určitých norem. V Mannersově typologii podle Forsberga odpovídá tento mechanismus informační difúzi.

Dalším mechanismem normativní síly je dovolávání se norem. Tento mechanismus se týká závazků plynoucích ze smluvních dohod mezi aktéry, kdy se v dohodách mezi dvěma aktéry objevují závazky týkající se plnění určitých norem, čímž dochází k jejich šíření. V případě, že jeden z těchto aktérů nejedná v rámci těchto norem a nesplňuje tak, co bylo dojednáno, druhá strana má právo se těchto závazků dovolávat. V tomto případě je však zásadní zejména existence normativních elementů v rámci spolupráce mezi subjekty. Tento mechanismus byl pak operacionalizován jako přímé odkazování na normativní podmínky přístupu na trh, normativní podmínky podmiňující bilaterální či multilaterální spolupráci a také jako normativní podmínky členství v organizaci. V Mannersově typologii mechanismus dovolávání se norem pak nejbliže odpovídá procedurální difúze (Forsberg, 2001, s. 1197).

Formování diskurzu je pak třetím mechanismem, který je však označován jako nepřímá forma normativní síly. Daný aktér v tomto případě nepřímo ovlivňuje vnímání toho, co by mělo být vnímáno ve světové politice jako normální zejména z geografického a geopolitického hlediska. Podle Forsberga je zřejmé, že formování diskurzu může na první pohled působit spíše jako finální důsledek působení normativní síly, avšak i tak by měl být tento mechanismus vnímán jako aktivní, který však nepůsobí napřímo. K ilustraci vlivu tohoto mechanismu pak jako příklad uvádí EU a její rozdělení regionů na základě

biogeografických podmínek. Existence středomořského regionu pak postupem času donutila stát Izrael k tomu, aby přijal identitu středomořského státu (Forsberg, 2011, s. 1197). Mechanismus formování diskurzu byl pak operacionalizován jako přímé odkazování na biogeografické dělení světa, uznávání existence států, uznávání či neuznávání hranic určitých států. V rámci Mannersově typologii má tento mechanismus nejbližší k tzv. kulturnímu filtru.

Posledním mechanismem normativní síly je pak síla příkladu. V tomto mechanismu není tak důležité, co daný aktér říká či dělá, avšak nejdůležitějším aspektem tohoto mechanismu je fakt, že daný aktér dává příklad ostatním aktérům a ostatní aktéři si z něj berou příklad, jakým způsobem by měli fungovat a působit. Daný aktér se tak inspiruje postupy, které se osvědčily jako správné. To má pak také vliv na to, co je v mezinárodní politice vnímáno jako normální. Působení či náznaky tohoto mechanismu jsou velmi těžko prokazatelné a jeho vliv je patrný až v dlouhodobějším časovém horizontu. Forsberg jako příklad uvádí regionální integraci v jiných částech světa. Podle něj organizace jako jsou Africká unie či Sdružení národů jihovýchodní Asie nastavili svou strukturu a spolupráci mezi členskými státy podobným způsobem jako EU. U Mannerse je tento mechanismus označován jako šíření nákazou (Forsberg, 2011, s. 1197-98).

3.2. Zdroje dat

S cílem odpovědět na otázku, zda jsou motivace pro rozvojovou spolupráci výše dvou uvedených aktérů spíše normativní či pragmatické, bylo zapotřebí analyzovat dokumenty, které se týkají těchto dvou aktérů ve spojitosti s rozvojovou spoluprací a ze kterých by mohlo být patrné, jaké jsou vlastně reálné motivace za navazováním rozvojové spolupráce, bylo tedy nutné brát zejména takové dokumenty, ve kterých bude možné identifikovat postoje a názory daných aktérů.

Primárními zdroji výzkumu byly zejména oficiální dokumenty vydané orgány EU a Číny či jejich přidruženými organizacemi a agenturami, které se týkají působení a rozvojové spolupráce dvou analyzovaných aktérů v Africe. Byl také vybrán určitý typ dokumentů, tj. tiskové zprávy, prohlášení a přepsané záznamy proslovů, které by měly poskytnout dostatečné informace o postojích, názorech a hlavních idejích výše uvedených aktérů. Tyto dokumenty byly dále vybírány na základě třech hlavních kritérií. První důležité kritérium bylo to, kdo je autorem daného dokumentu či daného vyjádření,

druhým kritériem bylo datum vydání daného dokumentu, respektive datum výroku, a třetím kritériem byla také jeho relevance k tématu rozvojové spolupráce. Autorství daného dokumentu je důležité zejména z toho důvodu, že je pro nás zásadní, aby byla autorem instituce, úřad či orgán, který jednoznačně spadá pod zřízení Čínské lidové republiky, respektive Evropské unie a lze tak její chápat jako postoj daného aktéra a nepřebírat interpretaci skrze média.

Dalším kritériem bylo časové období, ze kterého dané dokumenty pocházejí. Aby došlo k omezení nadměrného počtu zkoumaných dokumentů, bylo toto časové období omezeno na léta 2011-2020. Datum 2011 bylo vybráno z toho důvodu, jelikož v tomto roce vydala Čína svou první bílou knihu o rozvojové spolupráci. Třetím kritériem pro bylo také to, aby se daný dokument týkal rozvojové spolupráce mezi výše uvedenými aktéry a státy spadající pod Africký kontinent. V tomto případě tedy bylo nutné vyloučit dokumenty, které sice pokrývají čínskou rozvojovou spolupráci, avšak zde zahrnuty i země spadající do jiného kontinentu.

Hlavním zdrojem těchto dokumentů byly dva konkrétní elektronické zdroje. V případě EU to byly přímo webové stránky Evropské komise, konkrétně sekce mediální. K vyhledání nejdůležitějších dokumentů byl využit archiv dokumentů z kanceláře mluvčího Komise. K analýze pak byly vybrány jen ty dokumenty, které spadaly do kategorií tiskových zpráv, proslovů a prohlášení s tím, že tyto formy výstupů mohou nejlépe zachytit indikátory zájmů Evropské unie v rámci rozvojové spolupráce s africkými zeměmi. Z výsledků pak byly vybrány jen ty dokumenty, které obsahují klíčová slova Afrika a rozvojová spolupráce.

V případě Číny to pak byly webové stránky Agentury pro mezinárodní rozvojovou spolupráci Číny (CIDCA), spadající přímo pod Státní radu Čínské lidové republik. Stejně jako v případě EU, i zde byly vyhledávány dokumenty spadající do kategorií tiskových zprávy, proslovů a prohlášení. V tomto ohledu bylo také příhodné, že všechny dokumenty zde jsou přeloženy do anglického jazyka a nevyskytlo se zde tedy možné omezení jazykové bariéry. I zde byly hledány dokumenty obsahující klíčová slova, tedy Afrika a rozvojová spolupráce. Celkově tak bylo v rámci této diplomové práce analyzováno 88 dokumentů EU týkající se rozvojové spolupráce s africkými zeměmi. V případě rozvojové spolupráce mezi africkými zeměmi a Čínou se pak jednalo v celkovém počtu o 72 analyzovaných dokumentů.

3.3. Metodologie

Výše uvedené dokumenty byly podrobeny kvalitativní obsahové analýze. Obsahovou analýzu lze označit jako přístup k analýze dokumentů a textů, jehož cílem je kvantifikovat obsah z hlediska předem stanovených kategorií systematickým způsobem (Bryman, 2012, s. 289). Metoda obsahové analýzy byla vybrána za účelem odpovědět na výzkumnou otázku z několika důvodů.

Zprvé, jak někteří autoři zdůrazňují, obsahová analýza je v rámci výzkumu příhodná z důvodu dvou svých hlavních kvalit – objektivnosti a systematickosti (Berelson, 1952; Bryman, 2012). Objektivnost v tomto případě spočívá v transparentnosti během procesu přiřazování částí textu k určitým kategoriím, výzkumníkova předpojatost je tak omezena, jelikož se musí držet příslušných pravidel výzkumu (Krippendorff, 2004; Schreier, 2012). Systematickost pak spočívá v tom, že uplatňování daných pravidel je prováděno jednotným způsobem, tím pádem je opět předpojatost výzkumníka omezena. V důsledku těchto kvalit je pak možné výsledky analýzy ověřit, jelikož by mělo být možné při aplikaci totožných předem daných pravidel dospět ke stejným či podobným výsledkům a reprodukovat tak závěry výzkumu (Krippendorff, 2004, Bryman, 2012, Schreier, 2012). Kvalitativní obsahová analýza také vždy zahrnuje stejné pořadí kroků postupu, a to bez ohledu na typ zkoumaného materiálu a danou výzkumnou otázku (Schreier, 2012, s. 5).

Zadruhé, obsahová analýza byla také nejvhodnější metodou výzkumu z toho důvodu, že v rámci cíle odpovědět na výzkumnou otázku bylo nutné pochopit kontext a význam analyzovaných dokumentů. Obsahová analýza také napomáhá pochopit zkoumaný jev a proč k němu dochází – v tomto případě rozvojovou spoluprací ze strany EU a Číny vůči africkým zemím (Krippendorff, 2004, s. 18).

Zatřetí, obsahová analýza napomáhá v rámci analyzovaných dokumentů pomáhat zachytit postoje, hodnoty či ideje, které mohou být buďto osobní, skupinové, vědomé či nevědomé (Hendl, 2005, s. 132). V neposledním případě lze také zmínit flexibilitu této metody spočívající v možnosti jí aplikovat na širokou škálu různých druhů nestrukturovaného textu (Bryman, 2012, s. 305).

3.4. Jednotky analýzy

Jednotkou obsahové analýzy byly samotné věty, vzhledem k předpokladu, že v rámci jednoho analyzovaného dokumentu je zmíněno více zájmů a motivací. Dalším hlavním úkolem této práce byla redukce získaných dat z obsahové analýzy – to bylo provedeno pomocí kódování, které je klíčovou fází procesu obsahové analýzy (Bryman, 2012, s. 298) a jak někteří vyzdvihují, úspěch obsahové analýzy závisí především na zdařeném procesu kódování (Hsieh a Shannon, 2005, s. 1285). Kódování je tak ústředním bodem v této práci. Kódování pomáhá popsat získaná data tím způsobem, že ke každému úseku dat je přiřazen kód, který ho kategorizuje, přičemž kódy mají relevanci k výzkumné otázce a hlavním teoretickým konceptům použitých v této diplomové práci (Hendl, 2005, s. 228). Analyzované věty pak tedy byly kódovány za cílem odpovědět na výzkumnou otázku. V analyzovaných dokumentech byly hledány indikátory zájmů, které by pomohly odpovědět na otázku, zda jsou hlavním rozhodujícím faktorem pro dané aktéry v rámci rozvojové spolupráce s africkými zeměmi spíše normativní či pragmatické zájmy. Na základě převládající četnosti jednoho či druhého typu zájmů pak bylo možné odpovědět na výzkumnou otázku. Za účelem kódování tak byly zájmy dvou výše uvedených aktérů rozděleny do dvou základních skupin – normativní a pragmatické.

3.5. Indikátory zájmů

Hlavními indikátory normativních zájmů byly výše uvedené mechanismy, skrze které se daní aktéři snaží o rozšiřování svých norem do mezinárodních vztahů neboli také svého pojetí o normálu a které byly dále rozděleny na: mechanismus přesvědčení ostatních, mechanismus dovolání se norem a mechanismus formulace diskurzu. Mechanismus přesvědčování ostatních byl pak operacionalizován jako normativní iniciativy politického charakteru, obhajoba a propagace normativních hodnot, informační propaganda určitých norem a jako dezinformační či informační kampaň týkající se určitých norem. Mechanismus dovolávání se norem byl operacionalizován jako normativní podmínky přístupu na trh, normativní závazky podmiňující spolupráci a také jako plnění normativních závazků vyplývajících ze smluvních dohod. Poslední mechanismus formulace diskurzu pak byl operacionalizován jako vnímání biogeografické dělení světa, uznávání národních vlád, uznávání existence států, uznání

nároků na dané území uznávání či neuznávání hranic určitých států, přístup k volnému obchodu, názor na trest smrti či přístup k řešení konfliktů.

Vycházejíc z dosavadního výzkumu na toto téma, pragmatické zájmy byly rozděleny na další tři podkategorie, indikující motivace pro rozvojovou spolupráci – bezpečnostní zájmy, ekonomické zájmy a zájmy strategické (Taylor, 2006; Rotberg, 2008; Mthembu, 2018; Bräutigam, 2011; Van Dijk, 2009; Hackenesch, 2009). Bezpečnostní zájmy byly dále operacionalizovány jako přímé odkazování na zachování bezpečnostní stability v daném regionu, prevence vůči migračním rizikům, zabraňování teroristickým hrozbám a také zajištění energetické bezpečnosti dané země.

Ekonomické zájmy byly dále operacionalizovány jako přímé odkazování a kladení důrazu na zvyšování míry zahraničního obchodu, přístup k zahraničním trhům, přístup k nerostným surovinám, vylepšování pozice státních společností a soukromých společností a také jako ochrana investic. Co se týče strategických zájmů, byly operacionalizovány jako odkazování se na reakce jednoho státu na situaci, kdy se druhý stát stává významným v určitém regionu či zemi. Stát reagující na tuto situaci tak využívá dostupné prostředky k tomu, aby danou situaci zvrátil ke svému zájmu či užítku. Dále jej jde také operacionalizovat jako zvyšování prestiže daného státu v mezinárodních organizacích či jako navazování strategických partnerství.

3.6. Kódovací schéma

Aby byla doopravdy dokonána systematičnost výzkumu, bylo pro účely kódování také vytvořeno kódovací schéma. Kódovací schéma lze označit jako soubor pravidel, které napomáhají výzkumníkovi v jeho rozhodování v rámci obsahové analýzy a říkají mu, jak správně přiřadit pozorované jevy do daných kategorií (Potter a Levine-Donnerstein, 1999, s. 266), někteří autoři také pak v souvislosti s kódovacím schématem mluví o překládacím zařízení, které organizuje data do kategorií (Hsieh a Shannon, 2005; s. 1285; Poole a Folger, 1981). Dobře strukturované a přehledné kódovací schéma je klíčovým prvkem pro výzkum využívající obsahovou analýzu (Hsieh a Shannon, 2005, s. 1286), poskytuje totiž kódérovi návod, jak jednotlivé kódovací kategorie interpretovat a pomáhá tím tak identifikovat části textu, které lze daným kódem označit a přiřadit je tak do daných kategorií (Bryman, 2012, s. 299) – funguje tedy jako jakási šablona pro obsahovou analýzu (Hendl, 2005, s. 225). Někteří autoři uvádějí, že proces vytváření

kódovacího schématu je mnohem jednodušší, pokud kódy mají relevanci k určitému teoretickému konceptu (Potter a Levine-Donnertstein, 1999, s. 267). Kódovací schéma musí však také splňovat určité náležitosti. Zaprvé, je důležité, aby hlavní kategorie kódování zachycovaly pouze jeden zkoumaný fenomén a analýza se tak odehrávala pouze v předem určené dimenzi – v tomto případě zájmy zkoumaných aktérů. Další náležitostí je to, aby v rámci každé z hlavních kategorií byly vytvořeny subkategorie takovým způsobem, aby se navzájem vylučovaly a každá jednotka analýzy tak byla kódována pouze jednou v rámci v hlavní kategorie. Třetí náležitostí je pak to, aby kódovací schéma zachycovalo všechny možná hlediska, která lze v daných materiálech nalézt a které se týkají výzkumné otázky a hlavních konceptů, které byly využity. (Flick, 2014, s. 175)

Pro provedení obsahové analýzy tak bylo vytvořeno přehledné kódovací schéma (viz tabulka č. 1), které vychází jednak z hlavního teoretického konceptu normativní síly a jednak také z dosavadního výzkumu rozvojové spolupráce. Kódovací schéma zahrnuje hlavní kategorie kódování, jejich operacionalizaci a také přiřazené kódy každé z kategorií. Každému z indikátorů normativních a pragmatických zájmů byl přiřazen kód, který poté sloužil v rámci obsahové analýzy k vyznačování textů. Mechanismu přesvědčování ostatních byl přiřazen kód 101, mechanismu dovolávání se norem byl přiřazen kód 102, mechanismu formování diskurzu byl pak přiřazen kód 103. V rámci indikátorů pragmatických zájmů byl pak bezpečnostním zájmům přiřazen kód 201, ekonomickým zájmům byl přiřazen kód 202 a zájmům strategickým byl přiřazen kód 203.

1 – Indikátory normativních zájmů	Operacionalizace
<i>101 Mechanismus přesvědčování ostatních</i>	Normativní iniciativy politického charakteru, vládou sponzorované programy, jejichž cílem je informovat nebo ovlivnit veřejné mínění, propagandu norem, Informační nebo dezinformační kampaně týkající se určitých norem
<i>102 Mechanismus dovolávání se norem</i>	Normativní podmínky přístupu na trh, normativní podmínky podmiňující bilaterální či multilaterální spolupráci, normativní podmínky členství v organizaci
<i>103 Mechanismus formování diskurzu</i>	Biografické dělení světa, uznání či neuznání existence států či vlád, uznání či neuznání hranic států či jiných nestátních aktérů
2 – Indikátory pragmatických zájmů	Operacionalizace
<i>201 Bezpečnostní zájmy</i>	Zachování bezpečnostní stability v daném regionu, prevence vůči migračním rizikům, snížení počtu možných teroristických hrozeb zajištění energetické bezpečnosti
<i>202 Ekonomické zájmy</i>	Zvyšování míry zahraničního obchodu přístup k nerostným surovinám, vylepšování pozice státních a soukromých společností, ochrana investic
<i>203 Strategické zájmy</i>	Zvyšování prestiže aktéra v rámci mezinárodních organizací, reakce na přítomnost dalšího aktéra, navazování strategických partnerství

Tabulka č. 1: Kódovací schéma

3.6.1. Ověření kódovacího schématu

Aby došlo k ověření výše uvedených potřebných kvalit kódovacího schématu, bylo před uskutečněním hlavní analýzy provedeno pilotní kódování za účelem ověření kvality, tedy aplikování kódovacího schématu na vzorek zkoumaných dokumentů (Schreier, 2012, s. 157). Jak Alan Bryman (2012, s. 304) uvádí, pilotní kódování je příhodné zejména z toho důvodu, že je díky němu možné identifikovat určité nedostatky, které mohou zásadním způsobem zkreslit celý proces kódování a tím pádem i následné výsledky. Například zda jedna ze subkategorií nemá tendenci zahrnovat příliš velké procento jednotek analýzy nebo zda nedochází k překrývání napříč subkategoriemi. Celkem bylo v pilotní fázi kódováno 12 dokumentů (6 dokumentů určených k analýze zájmů EU a 6 dokumentů určených k analýze zájmů Číny), a to s odstupem 10 dní. Na základě tohoto pilotního kódování bylo kódovací schéma lehce upraveno, konkrétně tedy v kategorii zájmů pragmatických, kdy jedna ze subkategorií byla definována a dále také operacionalizována příliš vágně.

Dalším bodem zájmu před zahájením hlavní analýzy pak byla samotná spolehlivost a konzistence kódovacího schématu. Díky předem nastavené systematičnosti analýzy bylo možné dané výsledky kódování s odstupem času ověřit. Za normálních okolností je ve výzkumech pracujících s obsahovou analýzou a procesem kódování nezbytná participace dvou a více kodérů, aby bylo potvrzeno to, že interpretace či pozorování zkoumaných jevů nejsou zkreslené subjektivními úsudky a zaujatostí samotného kodéra (Wildemuth, 2009, s. 301) a existuje tedy zde určitá konzistence mezi výsledky kódování. Díky tomu, že dva nebo více kodérů zkoumají stejný obsah a drží se předem navrženého kódovacího schématu lze ověřit to, zda výsledky, ke kterým ti kodéři došli, se alespoň v určitém rozsahu překrývají. Ke zjištění shody mezi jednotlivými kodéry se pak se využívá tzv. inter-kodéřská reliabilita (intercoder reliability), kdy je za pomoci numerického indexu vypočítána shoda mezi dvěma nebo větším množstvím kodérů (Lombard et al., 2002, s. 590). Za účelem vypočtu inter-kodéřské reliability byly v minulosti navrženy a vyvinuté různé koeficienty, ať už se jedná o Scottovo pí (Scott, 1955), koeficient Kappa (Cohen, 1960), Krippendorfova alfa (Krippendorf, 2004) a další.

Avšak s ohledem ke skutečnosti, že v rámci tohoto výzkumu nebylo možné zapojit více kodérů, nastala tedy situace, kdy nebylo možné porovnat výsledky dvou nezávislých kodérů. Alternativní možností bylo tedy provést kódování stejného obsahu

dvakrát s určitým časovým odstupem, tak jako doporučují někteří autoři v případech, kdy není možné zapojit dva a více kodérů (Schreier, 2012, s. 163). Data, která byla kódována dvakrát s časovým odstupem pak byla porovnána, aby se ukázalo, do jaké míry se tyto dva vzorky shodují a mohl být tak poskytnut důkaz o spolehlivosti a důvěryhodnosti získaných dat. Pro kvalitativní výzkum je důležitá především právě konzistence výsledků analýzy stejného obsahu (Phakiti, 2018, s. 555). Za tímto účelem byl tedy vybrán náhodný vzorek zkoumaných dokumentů, konkrétně se jednalo o 32 dokumentů, 16 dokumentů určených k analýze zájmů EU a 16 dokumentů určených k analýze zájmů Číny. Na těchto dokumentech byla provedena dvě kódování za pomoci navrženého kódovacího schématu se čtrnáctidenním odstupem. Cílem tedy bylo ověřit, zda se kódované jednotky v rámci prvního kódování shodují s výsledky v rámci druhého kódování. Tím by tedy došlo k ověření dříve získaných poznatků z obsahové analýzy a případně se ukázalo, do jaké míry se výsledky z těchto dvou procesů překrývají a zda lze říci, že byla do určité míry potvrzena validita dříve získaných výsledků kódování.

	Kódování 2 (čtrnáctidenní odstup od kódování 1)						
Kódování 1	101	102	103	201	202	203	Celkem
101	27	2	0	0	0	0	29
102	3	12	1	0	0	0	16
103	2	3	1	0	0	0	6
201	0	0	0	23	1	3	27
202	0	0	0	1	19	2	22
203	0	0	0	1	2	3	6
Celkem	32	17	2	25	22	8	106

Tabulka č. 2: Rozdíly mezi prvním a druhým kódováním

U těchto dvou kódování bylo nejdříve vypočteno tzv. procento souhlasu. Procento souhlasu (PA_o) je jednoduchý výpočet stojící na tom, že je počet shodně kódovaných jednotek (A) je vydělen celkovým počtem všech kódovaných jednotek (n). Výsledkem tohoto výpočtu je pak určitý koeficient od .00 do 1.00, kdy .00 znamená nulovou shodu a 1.00 znamená perfektní shodu (Neuendorf, 2002, s. 149). Za účelem přehlednějšího výpočtu byla také vytvořena tabulka, do které byla zaznamenána data, konkrétně tedy shody a neshody, vycházející z výše uvedených dvou kódování (viz tabulka č. 2). Procento souhlasu vypočítané na základě získaných dat ze dvou kódování pak vyšlo 0,80.

$$PA_o = \frac{A}{n}$$

$$PA_o = \frac{85}{106}$$

$$PA_o = 0,80$$

Vzhledem však k tomu, že procento souhlasu není považováno za dostatečný indikátor reliability (Schreier, 2012, s. 182; Neuendorf, 2002, s. 150), nebylo možné brát tento výpočet jakožto dostatečně důvěryhodný pro ověření spolehlivosti a konzistence vytvořeného kódovacího schématu. Technika výpočtu inter-kodérské reliability na základě procenta souhlasu bývá kritizována zejména z toho důvodu, že pokud dochází k aplikaci této metody, určitá shoda mezi dvěma kodéry vzniká už jenom díky náhodě. Jedná se například o situaci, kdy dva kodéři kódují jednotky na základě kódovacího schématu se dvěma základními kategoriemi. Už jenom díky tomuto nastavení je tak 50% šance, že se tyto dva kodéři budou ve svých výsledcích shodovat (Lombard et al., 2002; Besen-Cassino a Cassino, 2018; Neuendorf, 2002; Schreier, 2012).

Vedle procenta shody tak byl vypočítán i propracovanější koeficient reliability. I přes to, že mezi výzkumníky nepanuje shoda o tom, která z metod pro výpočet inter-kodérské reliability je nepříhodnější a nejdůvěryhodnější, byl za tímto účelem vybrán numerický index zvaný koeficient Kappa (κ), který byl v 60. letech navržen americkým statistikem a psychologem Jacobem Cohenem a který bývá označován za nejčastěji využívaný koeficient díky své jednoduchosti, ale zároveň také díky tomu, že bere v potaz právě problém se shodou v kódování vycházející z náhody (Besen-Cassino a Cassino, 2018, s. 177). Tento koeficient je pak vypočítán na základě toho, že je od procenta souhlasu (PA_o) odečtena vypočítaná pravděpodobnost shody náhodou (P_e), tento výsledek je pak vydělen číslem 1 od kterého byla odečtena pravděpodobnost shody náhodou (Besen-Cassino a Cassino, 2018, s. 180). Výsledek výpočtu tohoto koeficientu se může pohybovat od hodnot -1.00 až do $+1.00$. Podle Cohena jsou však výsledné hodnoty nacházející se pod hodnotou 0 velmi nepravděpodobné (McHugh, 2012, s. 279; Cohen, 1960, s. 41). Pokud jde pak o samotnou interpretaci výsledků výpočtu koeficientu, Landis a Koch ve své publikaci (1977, s. 165) přišli s následujícími kritérii: pokud je

výsledný koeficient ≤ 0 je zde zcela nesouhlasící a bezvýznamná shoda, pokud výsledný je koeficient 0.01 – 0.20 je zde žádná až nepatrná shoda, dále pokud je koeficient 0.21 – 0.40 jedná se o tzv. slušnou shodu, pokud koeficient 0.41 – 0.60 je shoda mezi kódery mírná, v případě 0.61–0.80 se pak jedná o podstatnou shodu. Pokud se však dojde k výsledku v rozmezí 0.81–1.00, jedná se podle Landise a Kocha (1977, s. 165) o téměř dokonalou shodu. Za účelem výpočtu pak byla opět jako v případě výpočtu procenta shody využita data z tabulky výsledků prvního a druhého kódování (viz tabulka č. 2). Procento shody (PA_o) již bylo vypočítáno, dalším bodem tedy bylo vypočtení pravděpodobnosti shody náhodou (P_e).

$$kappa (\kappa) = \frac{PA_o - P_e}{1 - P_e}$$

$$P_e = \frac{(32 \times 29 + 17 \times 16 + 2 \times 6 + 25 \times 27 + 22 \times 22 + 6 \times 8)}{106^2}$$

$$P_e = 0.22$$

$$k = \frac{0.80 - 0.22}{1 - 0.22}$$

$$k = 0.74$$

Výpočtem bylo dosaženo výsledného koeficientu 0.74, který lze tedy dle výše uvedených kritérií interpretovat jakožto podstatnou shodu mezi prvním a druhým kódováním. Pomocí výpočtu procenta shody a Kappa koeficientu tedy byla ověřena reliabilita kódovacího schématu a potvrdila se tedy do určité míry konzistentnost získaných výsledků.

4. Výsledky empirického výzkumu

4.1. Výsledky empirického výzkumu – EU

Cílem této diplomové práce bylo za pomoci obsahové analýzy zjistit, zda je politika rozvojové spolupráce Číny, respektive EU s africkými zeměmi, motivována spíše pragmatickými či normativními zájmy. Po důkladné analýze zkoumaných dokumentů se nepotvrdila původní hypotéza, že EU v rámci rozvojové spolupráce primárně působí jako normativní síla. Konkrétně bylo napříč 88 zkoumanými dokumenty nalezeno 71 indikátorů normativních zájmů, a to v podobě všech tří uvedených mechanismů normativní síly. Oproti tomu bylo napříč zkoumanými dokumenty nalezeno celkově 81 indikátorů zájmů pragmatických.

4.1.1. EU – zájmy pragmatické

Pokud bychom se měli více dopodrobna zaměřit na výsledky indikátorů pragmatických zájmů, jednoznačně v případě EU převažují zájmy bezpečnostní, které v rámci této kategorie představují jasnou majoritu, celkově tedy 64 z 81 celkových indikátorů pragmatických zájmů. Ze strany EU je v rámci zkoumaných dokumentů kladen důraz zejména na zájmy prevenci vůči migračním rizikům, konkrétně tedy nelegální migrace směřující z afrického kontinentu na území EU. Unie se zde velmi otevřeně hlásí k tomu, že za vynakládáním velkých finančních či jiných materiálních prostředků stojí velký zájem na omezování a prevenci vůči problému nelegální migrace právě z afrických zemí směrem do Schengenského prostoru. Tento výrazný výskyt zájmu na potlačování nelegální migrace je do určité míry možné také dát do souvislosti s průběhem tzv. Arabského jara, které odstartovalo na přelomu let 2010 a 2011 a v jehož důsledku došlo k velké destabilizaci regionu severní Afriky, což mělo také následně vliv na nárůst počtu migrantů směřujících do Evropy. EU se však v rámci zkoumaných dokumentů nezaměřuje tolik na samotné migranty, jakožto zejména na samotné kořeny migrace, které je dle EU potřeba eliminovat, aby došlo v budoucnu ke snížení migračních toků. V souvislosti s eliminací kořenů migrace je zmiňován často například EU Emergency Trust Fund for Africa (EUTF) jehož náplní je alokace prostředků EU v Africe, které jsou vynakládány jednak efektivnější řízení migrace, ale také na nástroje ekonomického charakteru, které mají napomoci snížit míru migračních vln směrem do Evropy. Jedná se například o tvorbu nových pracovních míst, profesní rozvoj

obyvatelstva, modernizaci podnikatelského prostředí či rozvoj činností tamního obyvatelstva, díky němž si mohou obyvatelé získat stabilní finanční příjem (Evropská komise, 2019). V rámci této problematiky je také kladen důraz převaděče a pašeráky, kteří nelegální migraci umožňují. V souvislosti se samotnými migranty pak EU klade důraz spíše na to, aby bylo za každou cenu s nimi zacházeno humánně a byly jim zajištěny důstojné podmínky života. V případě ekonomických migrantů pak byl kladen důraz na to, aby docházelo k systematickému navracení migrantů do jejich rodných zemí a zde bude zajištěna dostatečná integrace a budou vynaloženy prostředky k tomu, aby v daných regionech odkud tito lidé odcházejí, došlo k vytváření nových pracovních míst. V souvislosti se zájmem na snížení migračních toků směrem do Evropy jsou v dokumentech zmiňovány zejména země nacházející se v oblastech severní Afriky (Maroko, Egypt), Sahelu (Niger, Etiopie, Súdán, Burkina Faso), Afrického rohu (Eritrea, Keňa, Somálsko) a také země nacházející se u Čadského jezera (Čad, Nigérie).

V rámci subkategorie bezpečnostních zájmů byl také zachycen zájem zachování bezpečnostní stability v daném regionu, avšak v porovnání se zájmem prevence vůči migračním rizikům nebyl tento aspekt tolik výrazný, konkrétně bylo v rámci zkoumaných dokumentů nalezeno 16 takových indikátorů. Posledním indikátorem bezpečnostních zájmů, který byl v rámci zkoumaných dokumentů také detekován, pak byl také zájem na snížení počtu možných teroristických hrozeb.

V případě subkategorie ekonomických zájmů pak bylo zachyceno celkově 17 indikátorů, tato subkategorie tedy rozhodně neměla v rámci zkoumaných dokumentů takové zastoupení jako subkategorie zájmů bezpečnostních. V rámci subkategorie ekonomických zájmů pak jednoznačně převládal zájem zvyšování míry zahraničního obchodu, celkově bylo zde nalezeno 12 takových indikátorů. V tomto ohledu je zde nutné zmínit například investiční programy v rámci platformy Africa-Europe Alliance for Sustainable Investment and Jobs, jejichž cílem je zejména prohloubení obchodních vztahů mezi oběma kontinenty (Evropská komise, 2019). V důsledku má tak také dojít k vytvoření nových pracovních míst a docílení udržitelného rozvoje. Jak již bylo zmíněno, tato subkategorie pragmatických zájmů však nezaujímá tak výrazný podíl jako předešlá subkategorie zájmů bezpečnostních. Poslední subkategorie strategických zájmů pak nebyla ani v rámci zkoumaných dokumentů zachycena.

4.1.2. EU – zájmy normativní

Jak již bylo zmíněno, v rámci analýzy vyšlo najevo, že v případě EU převládají pro rozvojovou spolupráci zájmy pragmatické. Je však v tomto ohledu nutné podotknout, že i normativní indikátory byly v rámci zkoumaných dokumentů velmi časté a rozhodně tak nelze EU upřít její normativní působení v rámci rozvojové spolupráce s africkými zeměmi. Rozdíl v počtu zachycených pragmatických a normativních zájmů není příliš značný.

V rámci indikátorů normativních zájmů jednoznačně dominoval mechanismus přesvědčování, konkrétně byl tento mechanismus v rámci analýzy indikován ve 62 případech. Tento mechanismus byl patrný zejména v souvislosti s propagací tzv. hlavních a vedlejších norem EU, které tvoří základ *acquis communautaire*, tedy celkového právního řádu EU. V dokumentech tak byl kladen zejména důraz na hlavní pěti norem jako jsou mír, svoboda, demokracie, vláda zákona a respektování lidských práv. Vedle nich se zde velmi hojně vyskytovaly odkazy na dvě ze čtyř tzv. vedlejších norem, a to konkrétně na udržitelný rozvoj a *good governance*. Jako případ lze pak uvést například finanční podporu ze strany EU pro Súdán v celkové výši 100 milionů EUR, které mají napomoci k tomu, aby došlo k úspěšné transformaci směrem k demokratické společnosti (Evropská komise, 2020). Tyto peníze mají být také alokovány na prosazení důležitých ekonomických reforem, které mají úspěšnou transformaci usnadnit. Jedná se například o tvorbu nových pracovních míst, poskytování veřejných služeb či vytváření nových příležitostí pro mladé muže a ženy. V dalších případech také například EU vynakládá své prostředky, které mají být vynaloženy na uskutečnění a monitorování svobodných demokratických voleb. Vedle hlavních a hlavních vedlejších norem byly v analyzovaných dokumentech prosazovány také další normy jako jsou rovnost mužů a žen. Rovnost mužů a žen je zde vnímána jako nezbytná podmínka pro udržitelný a inkluzivní hospodářský rozvoj (Evropská komise, 2018)

Další dva mechanismy normativní síly, tedy mechanismus dovolávání se norem a mechanismus formování diskurzu, nebyly napříč zkoumanými dokumenty tolik výrazné, přesto je však důležité zmínit. Mechanismus dovolávání se norem byl zachycen celkově ve třech případech a vyskytoval se zejména v souvislosti s normativní podmínkami bilaterální spolupráce mezi EU a danými africkými zeměmi. EU si v rámci rozvojové spolupráce podmiňuje poskytnutí svých prostředků prosazením důležitých reforem, které

mají vést k prosazení určitých normativních základů, jako je tomu například v rozvojové spolupráci mezi EU a Eritreou, kdy si EU vyžaduje zlepšení lidských práv v zemi (Evropská komise, 2019). Mechanismus formování diskurzu byl pak indikován v šesti případech a byl patrný zejména v souvislosti s uznáváním či neuznáváním vlád státních či nestátních aktérů.

4.2. Výsledky empirického výzkumu – Čína

4.2.1. Čína – zájmy normativní

Výsledky empirické analýzy pak u zkoumaných dokumentů v případě působení Číny v rámci rozvojové spolupráce indikují, že hlavními motivací pro působení v rámci této politiky jsou zejména zájmy normativního charakteru. U normativních zájmů bylo v rámci zkoumaných dokumentů zachyceno celkově 99 indikátorů normativních zájmů. Konkrétně pak nejčastější se objevujícím se indikátorem normativních zájmů pak byl mechanismus přesvědčování, stejně jako v případě EU. Celkově pak bylo v rámci zkoumaných dokumentů zachyceno 61 indikátorů mechanismu přesvědčování. Jako příklad lze zde uvést čínskou vládou financované kulturní a vzdělávací programy v Africe, které mají mít za cíl obyvatelům daných afrických zemí přiblížit čínskou kulturu a obecně fungování čínské společnosti. Konkrétně se například jedná o projekt televizního satelitního připojení pro 10 000 afrických vesnic napříč různými africkými státy s názvem „Wan Cun Tonong“, a to pod záštitou Fóra k čínsko-africké spolupráci (FOCAC). Tento projekt je financován čínskou vládou, samotný projekt je pak v režii čínské společnosti StarTimes Group (CIDCA, 2018). Pokud jde o konkrétnější případ, z analyzovaných dokumentů lze vyčíst, že byl tento projekt uskutečněn například v Zambii, Střední Africe či Nigérii. V případě Zambie pak měl být tento projekt dokončen koncem roku 2018. Ve Střední Africe pak tento projekt pomohl zavést satelitní televizní vysílání do 103 vesnic (CIDCA, 2019), v Nigérii pak dokonce 1000 vesnic. Co je důležité zmínit v souvislosti s mechanismem přesvědčování je však to, že Čína vysvětluje financování těchto projektu tím, že chce obyvatelům afrických vesnic zajistit přístup k informacím ze světa, pomoci pochopit dění ve světě a také že chce obohatit kulturní život a propagovat kulturní výměny mezi Čínou a Afrikou. Velké množství vesnic díky tomuto projektu sice očividně získalo přístup k satelitnímu vysílání, avšak jak ze zkoumaných dokumentů patrné, velkou část poskytovaných programů tvoří zejména

čínské stanice, které vysílají jak zpravodajství, tak i čínské zábavné pořady a filmy. Tyto pořady jsou pak doprovázeny i africkou produkcí, ať už se jedná o zpravodajství, zábavní pořady či filmovou tvorbu. Čína se tak tímto projektem dostává do pozice, kdy může africkému obyvatelstvu interpretovat a tlumočit dění ve světě, vytvářet obraz o tom, který z aktérů je ten dobrý a špatný, ale také může velmi efektivně prezentovat svou zahraniční politiku a tím tak tvořit vlastně vnímání o normálu ve světové politice. Vedle tohoto projektu satelitního vysílání také čínská vláda buduje v Africe čínská kulturní centra a poskytuje také profesní vzdělávání pro zaměstnance z oblasti médií (CIDCA, 2018).

V porovnání s výsledky analyzovaných dokumentů EU bylo v případě Číny zachyceno i velké množství indikátorů skrze mechanismus dovolávání se norem, konkrétně tedy 36. V tomto případě byl například kladen důraz zejména na normativní podmínky vzájemné spolupráce. Čína zde velmi čitelně klade důraz na to, že pokud mívá být rozvojová spolupráce přínosná pro obě strany, je nutné, aby byl jasný vzájemný respekt a důraz na individuální a specifické potřeby daných států. Pokud jde o konkrétní příklad, ze zkoumaných dokumentů vyplývá, že Čína v roce 2018 na konferenci Fóra k čínsko-africké představila tzv. „five no approach“, tedy 5 zásad, podle kterých se bude řídit v rámci rozvojové spolupráce se zeměmi na africkém kontinentu (CIDCA, 2018). Čína se zde jednak zavazuje k tomu, že nebude, jakkoliv zasahovat do toho, jakou cestu rozvoje si daná země zvolí za cestou k ekonomickému rozvoji. Podle ní se musí tato cesta zvolit dle možností a kapacit daného státu. Dále se pak Čína zavazuje nezasahovat do interních záležitostí dané země, zavazuje se také k tomu, že nebude prosazovat svoji vůli a že nebude se při poskytování rozvojové spolupráce ohlížet na politické aspekty. Poslední zásadou je pak to, že se Čína zavazuje k tomu, že nebude rozvojovou pomoc africkým zemím využívat k sobeckému finančnímu obohacení.

Vedle toho také Čína v rámci analyzovaných dokumentů velmi zdůrazňuje potřebu zachování vzájemné spolupráce na multilaterální bázi, zejména pak v rámci Organizace spojených národů (OSN), jelikož je to podle ní jediná možná cesta k tomu, aby došlo k řádnému ekonomickému rozvoji států v Africe. Naopak se velmi vyhraňuje vůči unilateralismu a protekcionalismu. (CIDCA, 2015)

4.2.2. Čína – zájmy pragmatické

I přes to, že v případě Číny v rámci výsledků empirické analýzy převažují jednoznačně zájmy normativní, byl zde možné identifikovat i velké množství zájmů

pragmatických, konkrétně tedy zejména v rámci podkategorie zájmů ekonomických. Celkově jich bylo v rámci zkoumaných dokumentů zachyceno 40. Lze konstatovat, že zatímco v případě EU v rámci kategorie pragmatických zájmů převažovala subkategorie zájmů bezpečnostních, v případě Číny to pak jsou zejména zájmy ekonomické. Představitelé Číny například v rámci zkoumaných dokumentů hovoří o tzv. win-win situaci v rámci rozvojové spolupráce na ekonomické bázi. Jedná se tedy o situaci, ze které těží nejenom příjemce rozvojové pomoci, ale také strana, která rozvojovou pomoc poskytuje. Podle Číny může tato situace vést k tomu, že bude dosažen ekonomický pokrok a rozvoj na obou stranách. Je zde přeci jenom patrné, že Čína za svou rozvojovou pomoc očekává určité materiální výhody. Nejedná se však jen o výhody vycházející z klasické formy rozvojové spolupráce, Čína odkazuje například na spolupráci v rámci průmyslových kapacit, která podle ní může přinést výhody jak čínským, tak i africkým občanům.

V rámci ekonomických zájmů byl patrný zájem na přístupu k nerostným surovinám v Africe. Ze zkoumaných dokumentů vyplývá, že Čína v tomto roce připravuje ve spolupráci s africkými zeměmi a pod záštitou Fóra k čínsko-africké spolupráci založení tzv. Čínsko-afrického centra pro energetickou spolupráci. Zřízení tohoto centra má pak posloužit k tomu, že bude mezi Čínou a africkými zeměmi docházet k užší spolupráci v rámci investic do výzkumu a těžby obnovitelných i neobnovitelných zdrojů energie. Vedle toho má toto centrum představovat jakousi platformu, kde bude mezi čínskými a africkými zástupci docházet k obchodování energetických zdrojů. Pro Čínu to tak bude představovat jednodušší cestu k nerostným surovinám, které potřebuje k uspokojení domácího trhu.

Vedle zájmu na přístupu k nerostným surovinám pak také ze zkoumaných dokumentů vyplývá velmi zjevný zájem na zvyšování míry zahraničního obchodu mezi Čínou a africkými zeměmi. Čína se zde jednak vyslovuje k tomu, že navýší import produktů pocházejících z afrických zemí, zejména pak zemědělské produkty a průmyslové výrobky s přidanou hodnotou. Vedle toho také například nabádá africké společnosti k tomu, aby se zúčastnily mezinárodního veletrhu China International Import Expo (CIIE), který se koná každoročně v Šanghaji (CIDCA, 2018). Tento mezinárodní

veletrh, organizovaný pod záštitou čínského ministerstva obchodu, je zaměřen právě na posilování dovozu zahraničního zboží směrem do Číny. Za účelem zvyšování míry zahraničního obchodu také probíhá v rámci Fóra k čínsko-africké spolupráci jednání o spolupráci v rámci daňové politiky, aby došlo k zamezení dvojího zdanění a mohlo tak dojít vytvoření příznivého prostředí pro rozvoj obchodu mezi Čínou a Afrikou, nejméně rozvinuté zemím jsou pak odpuštěny poplatky za účast (CIDCA, 2015). Nejedná se však o jedinou výhodu, kterou Čína nejméně rozvinutým zemím poskytuje, z dokumentů také vyplývá, že Čína uplatňuje na nulovou celní sazbu na více než 97 % produktu pocházejících právě z nejméně rozvinutých zemí (CIDCA, 2019)

V neposlední řadě je pak také patrný zájem vylepšování pozice čínských společností na afrických trzích. Čína jednak nabízí mezinárodní i národní finanční instituce k tomu, aby poskytovaly čínským společnostem vývozní úvěry a vývozní úvěrové pojištění pro klíčové projekty v Africe. Jedná se pak zejména o projekty výstavby železnic, projekty výstavby telekomunikačních sítí či projekty v rámci energetik. Jak ze zkoumaných dokumentů vyplývá, Čína představuje pro africké země v rámci výstavby železnic strategického partnera, v tomto ohledu lze například uvést projekt železnice spojující města Mombasa a Nairobi v Keni. Tento projekt měl údajně vytvořit 50 000 pracovních míst a měl přispět 1,5 % k ekonomickému růstu Keni (CIDCA, 2019). Čína také uskutečňuje investice v cestovním ruchu a dochází k postupnému rozšiřování leteckého spojení mezi Čínou a africkými zeměmi. Čínští představitelé také v tomto ohledu například vyzývají a podněcují čínské společnosti k tomu, aby začaly v daném africkém regionu působit. V této oblasti má také vzniknout tzv. Fórum čínsko-afriického soukromého sektoru, které má vytvořit platformu pro dialog mezi čínskými a africkými společnostmi za účelem možné spolupráce a sdílení svého know-how.

V rámci zkoumaných dokumentů byly také zjevné indikátory další subkategorie pragmatických zájmů, a to subkategorie zájmů strategických, kterých bylo zachyceno celkově 15. Strategické zájmy tak dle empirické analýzy hrají v případě Číny důležitější roli. Pokud jde o konkrétní případ, z analyzovaných dokumentů je patrné, že se Čína snaží získat africké státy na svou stranu za účelem mít silnější postavení v rámci mezinárodních organizací. Za tímto účelem se Čína odkazuje ke společné identitě s africkými zeměmi,

tedy odkazuje k tomu, že jak Čína, tak i africké země jsou rozvojové země a je potřeba v rámci mezinárodních organizací koordinovat své postoje a politiku, aby došlo k prosazení jejich zájmů na mezinárodní úrovni. Podle Číny je nezbytné, aby obě strany, tedy Čína i africké země, usilovali o to, aby mezinárodní řád byl spravedlivý a nestranný. Čína a africké státy se také podle čínských představitelů musejí zasadit o to, aby byla prosazena ekonomická globalizace, která bude otevřenější, inkluzivnější a více prospěšnější pro všechny státy, nejenom ty rozvinuté, z toho důvodu je tedy nezbytné prosazovat zájmy rozvojových zemí jako jeden celek. Jako konkrétní případ pak lze ze zkoumaných dokumentů uvést spolupráci mezi Čínou a africkými zeměmi na půdě OSN. Čína zde vyzývá k užší koordinaci a spolupráci v oblasti obchodu, financí, ochrany životního prostředí, udržování míru a bezpečnosti, kulturních výměn, hospodářského a sociálního rozvoje, ale také například v oblasti lidských práv. Nejedná se však jenom o spolupráci na půdě OSN, v rámci zkoumaných dokumentů se Čína odkazuje také k užší spolupráci v rámci Světové obchodní organizace (WTO).

Nejméně zastoupenou subkategorií v rámci pragmatických zájmů pak byly zájmy bezpečnostní, celkem bylo v rámci analyzovaných dokumentů zachyceno 11 zájmů bezpečnostního charakteru. V porovnání s výsledky EU se však jedná o poměrně nízké číslo. Jednalo se zejména o zájem na zajištění bezpečnosti v daném regionu. V tomto ohledu se například Čína rozhodla zřídit čínsko-africký mírový a bezpečnostní fond, jehož cílem je posílení čínsko-africké spolupráce právě v oblasti udržování míry, zajištění bezpečnosti a také nastolení práva a řádu. Nejedná jenom například o výcvik a školení afrických vojáků, ale také například o dodávky munice a zbraní. Čína zde také zdůrazňuje fakt, že je velmi důležitým aktérem v rámci vojenských misí OSN na africkém kontinentu. Podle Číny je také důležité zajistit to, aby byly africké bezpečnostní složky schopné zajistit bezpečnost nejenom pro africké civilní obyvatelstvo, ale aby také došlo k ochraně projektů, které mají obrovský ekonomický význam jak pro jednotlivé africké země, tak i pro samotnou Čínu. Je tak podle Číny nezbytné, aby nebylo narušeno zhotovení strategických projektů v afrických zemích, které jsou velmi často prováděny čínskými společnostmi, a to právě ve většině případů i za účasti čínských občanů, které je tak nutné chránit před možnými bezpečnostními hrozbami. (CIDCA, 2019)

Výsledky analýzy zájmů	Evropská unie	Čína
1 – Indikátory normativních zájmů	Počet indikátorů	Počet indikátorů
<i>101 Mechanismus přesvědčování ostatních</i>	62	61
<i>102 Mechanismus dovolávání se norem</i>	3	36
<i>103 Mechanismus formování diskurzu</i>	6	2
Celkově	71	99
2 – Indikátory pragmatických zájmů	Počet indikátorů	Počet indikátorů
<i>201 Bezpečnostní zájmy</i>	64	11
<i>202 Ekonomické zájmy</i>	17	40
<i>203 Strategické zájmy</i>	0	15
Celkově	81	66

Tabulka č. 3: Výsledky obsahové analýzy

5. Závěr

Cílem této diplomové práce bylo za pomoci obsahové analýzy zjistit, zda je politika rozvojové spolupráce Číny, respektive EU s africkými zeměmi, motivována spíše pragmatickými či normativními zájmy. V případě EU se nepotvrdila hypotéza, že by EU v rámci rozvojové spolupráce působila primárně jako normativní síla, tj. že by měla zájem o šíření svých norem do mezinárodního systému. Výsledky obsahové analýzy odhalují, že v rámci rozvojové spolupráce mezi EU a africkými zeměmi převažují zájmy pragmatické. Je však nutné podotknout, že při pohledu na výsledky analýzy je patrné, že rozdíly mezi dvěma hlavními kategoriemi, nejsou tak razantní, takže normativní působení EU v rámci rozvojové spolupráce je patrné. Naopak v případě výsledků zájmů Číny celkem razantní rozdíl mezi dvěma hlavními kategoriemi převládá. Co se týče konkrétních pragmatických zájmů, v rámci analyzovaných dokumentů převládala zejména podkategorie zájmů bezpečnostních s velkým důrazem na zájmy prevence vůči migračním rizikům, tedy konkrétně zájem snížení postupující migrace směrem z Afriky do Evropy, zejména pak té nelegální. Tento zájem byl přítomen ve většině zkoumaných dokumentů. V rámci subkategorie bezpečnostních zájmů byly ve zkoumaných dokumentech zmiňovány také zájmy zachování bezpečnostní stability v daném regionu a také zájmy snížení počtu možných teroristických hrozeb. Ze subkategorie zájmů ekonomických byl zde kladen důraz zejména na zvyšování míry zahraničního obchodu s danými státy či regionem a ochranu investic evropských společností působících na africkém kontinentu. V analyzovaných dokumentech však nebyl zachycen ani jeden indikátor zájmů strategických.

I přes to, že v rámci výsledků analýzy převládají zájmy pragmatické, nelze však upřít EU její výrazné normativní působení v rámci rozvojové politiky s africkými zeměmi. Normativní působení EU je v rámci analyzovaných dokumentů velmi zřetelné skrze indikátory mechanismu přesvědčování. Konkrétně je v rámci dokumentů zřetelná propagace jejích hlavních a vedlejších norem, které tvoří základ *acquis communautaire*, tedy celkového právního řádu EU. V rámci kategorie normativních zájmů byl tak kladen velmi zřetelný důraz na propagaci norem, které tvoří právní základ EU. V dokumentech byl kladen důraz jak na tzv. hlavní pěti norem EU – tj. mír, svoboda, demokracie, vláda zákona a respektování lidských. Byl zde také kladen důraz na dvě ze čtyř tzv. hlavních

vedlejších norem, konkrétně tedy udržitelný rozvoj a good governance. Tyto normy byly zmiňovány zejména v takovém kontextu, kdy bylo patrné, že EU dává svým africkým protějškům najevo, že je nutné tyto normy přejímat a dále je propagovat. Pokud jde o další dva mechanismy normativní síly – mechanismus dovolávání se norem nebyl sice tolik výrazný, avšak i tak zde byly jeho náznaky v souvislosti s normativními podmínkami bilaterální spolupráce s danými africkými zeměmi. Pokud jde o mechanismus formování diskurzu, tento mechanismus byl indikován zejména ve spojitosti s uznáváním a neuznáváním vlád. Obecně lze však říci, že dva poslední mechanismy, tj. mechanismus formování diskurzu a mechanismus dovolávání se norem, nebyly v rámci analyzovaných dokumentů tak výrazní jako mechanismus přesvědčování.

Aktér	Normativní zájmy	Pragmatické zájmy
Čína	99	66
Evropská unie	71	81

Tabulka č. 4: Stručný přehled výsledků obsahové analýzy

Výsledky empirické analýzy pak v případě působení Číny v rámci rozvojové spolupráce naznačují, že hlavními zájmy v rámci této politiky jsou zejména zájmy normativní, tedy zájem šířit své chápání o normálu do mezinárodní politiky. Podobně jako v případě EU, i zde byl velmi zřetelný zejména mechanismus přesvědčování. V mnoha dokumentech byly zmiňovány čínskou vládou financované kulturní a vzdělávací programy, které by měly mít za cíl lépe přiblížit africké veřejnosti čínskou kulturu a obecně fungování čínské společnosti. V tomto ohledu lze třeba zmínit konkrétní projekt financovaný čínskou vládou, a to projekt zajištění satelitního a televizního vysílání pro africké města a vesnice, který jak je ve zkoumaných dokumentech uvedeno, má za cíl přinést africkým lidem zprávy ze světa, přiblížit jim tak dění ve světě a také přiblížit africkému lidu čínskou kulturu. Velké množství vesnic díky tomuto projektu sice má přístup k satelitnímu vysílání, avšak jak lze ze zkoumaných dokumentů usoudit, velkou část dostupných programů tvoří pak zejména čínské stanice, kde dochází k vysílání jak zpravodajství, tak i čínských zábavných pořadů a filmů, které jsou doprovázeny africkými zpravodajskými stanicemi, zábavními pořady a africkou filmovou tvorbou.

V porovnání s výsledky EU, velké množství indikátorů bylo také možné identifikovat skrze mechanismus dovolávání se norem. V tomto případě byl kladen zejména důraz na formu vzájemné spolupráce. Zde byly zřejmé zejména normativní podmínky bilaterální či multilaterální spolupráce s africkými zeměmi. Čína zde v rámci těchto podmínek klade zejména důraz na vzájemný respekt. Mechanismus formování diskurzu pak však tolik čitelný napříč zkoumanými dokumenty nebyl. I přes fakt, že v rámci výsledků empirické analýzy převažují jednoznačně zájmy normativní, byl v rámci zkoumaných dokumentů patrný důraz i na zájmy pragmatické, nejvíce tedy pak na subkategorii zájmů ekonomických. Představitelé Číny se ve zkoumaných dokumentech v rámci rozvojové pomoci odkazují na tzv. win-win situaci – tedy situaci ze které těží jak příjemce rozvojové spolupráce, tak i strana, která danou rozvojovou pomoc poskytuje, a to bez ohledu na to, v jaké formě je daná rozvojová pomoc poskytnuta. V této souvislosti byly zmiňovány například zájmy zvyšování míry zahraničního obchodu s danými partnerskými státy. Čínští představitelé také v tomto ohledu například vyzývají a podněcují čínské společnosti k tomu, aby začaly v daném regionu či specifickém státu působit. Také však v některých případech odkazují k vylepšování pozic státních a soukromých společností, které buď již v daných státech působí, nebo je zde možnost jejich angažovanosti v daném regionu či specifickém státě.

V rámci pragmatických zájmů je také nutné zmínit indikátory charakteru strategických zájmů. Zde je patrné, že Čína se snaží získat nové partnery pro užší spolupráci v rámci mezinárodních organizací. V analyzovaných textech čínští představitelé velmi často odkazují na potřebu spolupracovat. V tomto ohledu Čína využívá zejména rétoriku rozvojové země. Čína se zde velmi razantně odkazuje ke společné identitě, tj. identita rozvojových zemí a navrhuje, že by bylo pro obě strany výhodné koordinovat své postoje v rámci různých hlasování o návrzích, které se dotýkají a mají určitý dopad přímo na tyto aktéry. V tomto ohledu jsou ve zkoumaných dokumentech zmiňovány zejména pak mezinárodní organizace jako jsou OSN a WTO. Nejméně výrazným indikátorem v rámci pragmatických zájmů je pak zejména podkategorie zájmů bezpečnostních.

6. Summary

Cílem této diplomové práce bylo za pomoci obsahové analýzy zjistit, zda je politika rozvojové spolupráce Číny, respektive EU s africkými zeměmi, motivována spíše pragmatickými či normativními zájmy. Hlavním teoretickým konceptem této diplomové práce je koncept normativní síly, který posloužil jako indikátor zájmů normativních. Rozvojová spolupráce je zde pak vnímána jako aktivita, která má za cíl pomoci rozvojovým zemím v jejich úsilí dosažení určitého sociálního a hospodářského pokroku.

Primárními zdroji výzkumu byly oficiální dokumenty vydané orgány EU a Číny či jejich přidruženými organizacemi a agenturami, které se týkají působení a rozvojové spolupráce dvou analyzovaných aktérů v Africe. Byl vybrán určitý typ dokumentů, tj. tiskové zprávy, prohlášení a přepsané záznamy proslovů, které měly poskytnout dostatečné informace o postojích, názorech a hlavních idejích výše uvedených aktérů. Výše uvedené dokumenty byly podrobeny kvalitativní obsahové analýze.

Výsledky obsahové analýzy odhalují, že v rámci rozvojové spolupráce mezi EU a africkými zeměmi převažují zájmy pragmatické, v rámci této kategorie pak zejména zájmy bezpečnostní. Je však nutné podotknout, že při pohledu na výsledky analýzy je patrné, že rozdíly mezi dvěma hlavními kategoriemi, nejsou tak razantní, takže normativní působení EU v rámci rozvojové spolupráce je patrné. Výsledky empirické analýzy pak v případě působení Číny v rámci rozvojové spolupráce naznačují, že hlavními zájmy v rámci této politiky jsou zejména zájmy normativní, tedy zájem šířit své chápání o normálu do mezinárodní politiky.

7. Použitá literatura

Knihy

ALDEN, Chris et al., ed., 2018. *China and Africa: Building Peace and Security Cooperation on the Continent*. Vyd. 1. Cham: Palgrave Macmillan. ISBN 978-3-319-52892-2.

ARTS, Karin a Anna K. DICKSON, ed., 2014. *EU development cooperation: From model to symbol*. Vyd. 1. Manchester: Manchester University Press. ISBN 0719062985.

BERELSON, Bernard, 1952. *Content analysis in communication research*. Glencoe: The Free Press.

BERINGER, Sarah L., Markus THIEL a Sylvia MAIER, ed., 2019. *EU Development Policies: Between Norms and Geopolitics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. ISBN 978-3-030-01306-6.

BESEN-CASSINO, Yasemin a Dan CASSINO, 2017. *Social Research Methods by Example: Applications in the Modern World*. Vyd. 1. New York: Routledge. ISBN 9780415790918.

BRÄUTIGAM, Deborah, 2009. *The Dragon's Gift: The Real Story of China in Africa*. Vyd. 1. Oxford: Oxford University Press. ISBN 9780199550227.

BRÄUTIGAM, Deborah, 2011. Chinese Development Aid in Africa: What, where, why, and how much? In: SONG, Ligang a Jane GOLLEY, ed. *Rising China: Global Challenges and Opportunities*. Canberra: ANU Press, s. 203-222. ISBN 9781921862281.

BRYMAN, Alan, 2012. *Social Research Methods*. Vyd. 4. New York: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-958805-3.

FLICK, Uwe, 2014. *An Introduction to Qualitative Research*. Vyd. 5. Londýn: SAGE Publications. ISBN 9781446267790.

GERRITS, André, ed., 2009. *Normative Power Europe in a Changing World: A Discussion*. Hague: Netherlands Institute of International Relations Clingendael. ISBN 978-90-5031-148-9.

HACKENESCH, Christine, 2009. *China and the EU's engagement in Africa: Setting the stage for cooperation, competition or conflict?* Bonn: Deutsches Institut für Entwicklungspolitik. ISBN 978-3-88985-466-7.

HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.

KLINGEBIEL, Stephan, 2014. *Development Cooperation: Challenges of the New Aid Architecture*. Londýn: Palgrave Macmillan. ISBN 978-1-137-39788-1.

KRIPPENDORFF, Klaus, 2004. *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Vyd. 2. Thousand Oaks: Sage Publications. ISBN 9780761915454.

MANNERS, Ian a Thomas DIEZ, 2007. Reflecting on Normative Power Europe. BERENSKOETTER, Felix a Michael J. WILLIAMS. *Power in World Politics*. Vyd. 1. New York: Routledge, s. 173-188. ISBN 0415421144.

MTHEMBU, P.M.S., 2018. *China and India's Development Cooperation in Africa: The Rise of Southern Powers*. Cham: Palgrave Macmillan. ISBN 978-3-319-69501-3.

NEUENDORF, Kimberly A., 2002. *The content analysis guidebook*. Vyd. 1. Thousand Oaks: Sage Publications. ISBN 978-0-7619-1977-3.

PHAKITI, Aek et al., ed., 2018. *The Palgrave Handbook of Applied Linguistics Research Methodology*. Londýn: Palgrave Macmillan. ISBN 978-1-137-59899-8.

ROTBURG, Robert I., ed., 2008. *China into Africa: Trade, Aid, and Influence*. Vyd. 1. Washington, D.C.: Brookings Institution Press. ISBN 9780815775614.

SCHREIER, Margrit, 2012. *Qualitative Content Analysis in Practice*. Londýn: SAGE Publications. ISBN 978-1-84920-592-4.

STAHL, Anna Katharina, 2018. *EU-China-Africa: Hic Sunt Dracones*. New York: Palgrave Macmillan. ISBN 978-1-137-58701-5.

TOCCI, Nathalie, ed., 2008. *Who is a normative foreign policy actor? The European Union and its Global Partners*. Brusel: Centre for European Policy Studies. ISBN 978-92-9079-779-1.

VAN DIJK, Meine Pieter, ed., 2009. *The New Presence of China in Africa*. Amsterdam: Amsterdam University Press. ISBN 9789089641366.

WHITMAN, Richard G., ed., 2011. *Normative Power Europe: Empirical and Theoretical Perspectives*. Londýn: Palgrave Macmillan. ISBN 978-1-349-36733-7.

WILDEMUTH, Barbara M., 2009. *Applications of social research methods to questions in information and library science*. Vyd. 1. Westport: Libraries Unlimited. ISBN 978-1-59158-503-9.

Články

BARTON, Benjamin, 2009. EU-China-Africa Trichotomy: The EU, China and the Normative Power Concept on the African Continent. *EU-China Observer*. College of Europe, (3), 12-17. ISSN 2506-8415.

CIVELLI, Andrea, Andrew W. HOROWITZ a Arilton TEIXEIRA, 2016. A Signal of Altruistic Motivation for Foreign Aid. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy*. **16**(4), 1-31. ISSN 19351682.

COHEN, Jacob, 1960. A Coefficient of Agreement for Nominal Scales. *Educational and Psychological Measurement*. **20**(1), 37-46. ISSN 0013-1644.

DE ZUTTER, Elisabeth, 2010. Normative power spotting: an ontological and methodological appraisal. *Journal of European Public Policy*. **17**(8), 1106-1127. ISSN 1350-1763.

FOLGER, Joseph P. a Marshall S. POOLE, 1981. A method for establishing the representational validity of interaction coding systems: Do we see what they see? *Human Communication Research*. **8**(1), 26–42. ISSN 1468-2958.

FORSBERG, Tuomas, 2011. Normative Power Europe, Once Again: A Conceptual Analysis of an Ideal Type. *Journal of Common Market Studies*. **49**(6), 1183-1204. ISSN 1468-5965.

KAVALSKI, Emilian, 2013. The struggle for recognition of normative powers: Normative power Europe and normative power China in context. *Cooperation and Conflict*. **48**(2), 247-267. ISSN 1460-3691.

KAVALSKI, Emilian, 2017. Normative Power Europe and Normative Power China Compared: Towards a Relational Knowledge-Production in International Relations. *Korean Political Science Review*. **51**(6), 147-170. ISSN 1229-506.

LANDIS, Richard J. a Gary G. KOCH, 1977. The Measurement of Observer Agreement for Categorical Data. *Biometrics*. **33**(1), 159-174.

LANGAN, Mark, 2012. Normative Power Europe and the Moral Economy of Africa–EU Ties: A Conceptual Reorientation of ‘Normative Power’. *New Political Economy*. **17**(3), 243-270. ISSN 1356-3467.

LERCH, Marika a Guido SCHWELLNUS, 2006. Normative by nature? The role of coherence in justifying the EU's external human rights policy. *Journal of European Public Policy*. **13**(2), 304-321. ISSN 1350-1763.

LOMBARD, Matthew et al., 2002. Content Analysis in Mass Communication: Assessment and Reporting of Intercoder Reliability. *Human Communication Research*. **28**(4), 587–604. ISSN 1468-2958.

MANNERS, Ian, 2002. Normative Power Europe: A Contradiction in Terms? *Journal of Common Market Studies*. **40**(1), 235-258. ISSN 1468-5965.

MANNERS, Ian, 2009. The Concept of Normative Power in World Politics. *DIIS BRIEF*. 1-5.

- MCHUGH, Mary L., 2012. Interrater reliability: the kappa statistic. *Biochemia Medica*. **22**(3), 276-282. ISSN 1846-7482.
- PACE, Michelle, 2007. The Construction of EU Normative Power. *Journal of Common Market Studies*. **45**(5), 1041-1064. ISSN 1468-5965.
- PERSSON, Anders, 2017. Shaping Discourse and Setting Examples: Normative Power Europe can Work in the Israeli–Palestinian Conflict. *Journal of Common Market Studies*. **55**(6), 1415-1431. ISSN 1468-5965.
- POTTER, James W. a Deborah LEVINE-DONNERSTEIN, 1999. Rethinking validity and reliability in content analysis. *Journal of Applied Communication Research*. **27**(3), 258–284. ISSN 1479-5752
- SEIGLIE, Carlos, 1999. Altruism, Foreign Aid and Humanitarian Military Intervention. *Conflict Management and Peace Science*. **17**(2), 207-223.
- SCHEIPERS, Sibylle a Daniela SICURELLI, 2008. Empowering Africa: normative power in EU–Africa relations. *Journal of European Public Policy*. **15**(4), 607-623. ISSN 1350-1763.
- SCHMIEG, Evita, 2019. EU and Africa: Investment, Trade, Development: What a Post-Cotonou Agreement with the ACP States Can Achieve. *Stiftung Wissenschaft und Politik. German Institute for International and Security Affairs*, (1), 1-7. ISSN 1861-1761.
- SCOTT, William A., 1955. Reliability of content analysis: The case of nominal scale coding. *Public Opinion Quarterly*. **19**(3), 321-325. ISSN 0033-362X.
- SHANNON, Sarah E. a Hsiu-Fang HSIEH, 2005. Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*. **15**(9), 1277-1288. ISSN 1049-7323.
- TAYLOR, Ian, Unpacking China’s Resource Diplomacy in Africa. *Working Paper. Center on China’s Transnational Relations*, (19), 1-34.
- TJØNNELAND, Elling, 2020. The changing role of Chinese development aid. *CMI Insight*. **1**(2), 1-8. ISSN 2535-3446.
- URSU, Anca-Elena a Willem VAN DEN BERG, 2018. China and the EU in the Horn of Africa: competition and cooperation? *CRU Policy Brief*. Netherlands Institute of International Relations – Clingendael.
- YOUNAS, Javed, 2008. Motivation for bilateral aid allocation: Altruism or trade benefits. *European Journal of Political Economy*. **24**(3), 661-674. ISSN 1873-5703.

Oficiální dokumenty a online zdroje:

Aid Statistics at a glance to Africa. In: *Oecd.org* [online]. 2019 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-data/Africa-Development-Aid-at-a-Glance-2019.pdf>

China's Foreign Aid (2011). In: *En.cidca.gov.cn* [online]. 2011 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: http://en.cidca.gov.cn/2018-08/09/c_261159.htm

China's Foreign Aid (2014). In: *En.cidca.gov.cn* [online]. 2014 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: http://en.cidca.gov.cn/2018-08/09/c_261152.htm

EU-Africa Infrastructure Trust Fund Annual Report 2018. In: *Eu-africa-infrastructure-tf.net* [online]. 2019 [cit. 2020-05-20]. Dostupné z: <http://www.eu-africa-infrastructure-tf.net/attachments/Annual%20Reports/eu-africa-infrastructure-trust-fund-annual-report-2018.pdf>

Finanční nástroj EU pro rozvojovou spolupráci (2014-2020). In: *Eur-lex.europa.eu* [online]. 18. 6. 2014 [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:110102_1&from=CS

More than 12 years of EU-AITF involvement coming to an end. In: *Eu-africa-infrastructure-tf.net* [online]. [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: <http://www.eu-africa-infrastructure-tf.net/>

ODA 2019 detailed summary. In: *oecd.org* [online]. 16. 4. 2020 [cit. 2020-05-20]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-data/ODA-2019-detailed-summary.pdf>

Roční účetní závěrka Evropského rozvojového fondu za rok 2017. In: *Eur-lex.europa.eu* [online]. 27. 6. 2018 [cit. 2020-05-20]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0519&from=EN>

Smlouva o fungování Evropské unie. In: *Eur-lex.europa.eu* [online]. 26. 10. 2010 [cit. 2020-05-20]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>

TREVIÑO, Gonzalo U., 2019. *Všeobecný přehled rozvojové politiky*. In: *Europarl.europa.eu* [online]. [cit. 2020-05-20]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/163/a-general-survey-of-development-policy>

Primární zdroje citované v práci:

China, Central Africa sign handover certificate for China- aided satellite TV project. In: *En.cidca.gov.cn* [online]. 13. 3. 2019 [cit. 2020-05-20]. Dostupné z: http://en.cidca.gov.cn/2019-03/13/c_344602.htm

CIDCA vice chairman speaks at the opening ceremony of the Poverty Reduction and Development Conference at the Forum on China-African Cooperation. In: *En.cidca.gov.cn* [online]. 15. 8. 2018 [cit. 2020-05-20]. Dostupné z: http://en.cidca.gov.cn/2018-08/15/c_267762.htm

EU launches negotiations to deepen trade relations with Eastern and Southern Africa countries. In: *Ec.europa.eu* [online]. 2. 10. 2019 [cit. 2020-05-20]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_19_5951/IP_19_5951_EN.pdf

European Union announces €100 million to support the democratic transition process in Sudan. In: *Ec.europa.eu* [online]. 29. 2. 2020 [cit. 2020-05-20]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_20_352/IP_20_352_EN.pdf

Forum on China-Africa Cooperation Beijing Action Plan (2019-2021). In: *En.cidca.gov.cn* [online]. [cit. 2020-05-20]. Dostupné z: http://subsites.chinadaily.com.cn/cidca/2018-09/05/c_269593.htm

Full text of Chinese President Xi Jinping's speech at opening ceremony of 2018 FOCAC Beijing Summit. In: *En.cidca.gov.cn* [online]. 9. 3. 2018 [cit. 2020-05-20]. Dostupné z: http://subsites.chinadaily.com.cn/cidca/2018-09/03/c_267910.htm

New era for China-Africa media links. In: *En.cidca.gov.cn* [online]. 5. 7. 2018 [cit. 2020-05-20]. Dostupné z: http://subsites.chinadaily.com.cn/cidca/2018-07/05/c_262070.htm

Open a new era of China-Africa win-win cooperation and common development. In: *En.cidca.gov.cn* [online]. 4. 12. 2015 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: http://subsites.chinadaily.com.cn/cidca/2015-12/05/c_259535.htm

Roads to peace: EU supports reconnecting Eritrea and Ethiopia. In: *Ec.europa.eu* [online]. 8. 2. 2019 [cit. 2020-05-08]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_19_868/IP_19_868_EN.pdf

The European Union and Burkina Faso step up their cooperation. In: *Ec.europa.eu* [online]. 8. 11. 2018 [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_18_6289/IP_18_6289_EN.pdf

Wang Yi gives an interview to the media on the Beijing Summit of the Forum on China-Africa Cooperation (FOCAC). In: *En.cidca.gov.cn* [online]. 4. 12. 2015 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: http://subsites.chinadaily.com.cn/cidca/2015-12/05/c_259535.htm

Wang Yi: Africa has China's full support in getting out of the 'underdevelopment trap'. In: *En.cidca.gov.cn* [online]. 28. 11. 2019 [cit. 2020-05-06]. Dostupné z: http://subsites.chinadaily.com.cn/cidca/2019-11/28/c_427202.htm

Seznam příloh

Příloha č. 1: *Kódovací schéma* (tabulka)

Příloha č. 2: *Rozdíly mezi prvním a druhým kódováním* (tabulka)

Příloha č. 3: *Výsledky obsahové analýzy* (tabulka)

Příloha č. 4: *Stručný přehled výsledků obsahové analýzy* (tabulka)

Přílohy

Příloha č. 1: *Kódovací schéma* (tabulka)

1 – Indikátory normativních zájmů	Operacionalizace
<i>101 Mechanismus přesvědčování ostatních</i>	Normativní iniciativy politického charakteru, vládou sponzorované programy, jejichž cílem je informovat nebo ovlivnit veřejné mínění, propagandu norem, Informační nebo dezinformační kampaně týkající se určitých norem
<i>102 Mechanismus dovolávání se norem</i>	Normativní podmínky přístupu na trh, normativní podmínky podmiňující bilaterální či multilaterální spolupráci, normativní podmínky členství v organizaci
<i>103 Mechanismus formování diskurzu</i>	Biografické dělení světa, uznání či neuznání existence států či vlád, uznání či neuznání hranic států či jiných nestátních aktérů
2 – Indikátory pragmatických zájmů	Operacionalizace
<i>201 Bezpečnostní zájmy</i>	Zachování bezpečnostní stability v daném regionu, prevence vůči migračním rizikům, snížení počtu možných teroristických hrozeb, zajištění energetické bezpečnosti
<i>202 Ekonomické zájmy</i>	Zvyšování míry zahraničního obchodu, přístup k nerostným surovinám, vylepšování pozice státních a soukromých společností, ochrana investic
<i>203 Strategické zájmy</i>	Zvyšování prestiže aktéra v rámci mezinárodních organizací, reakce na přítomnost dalšího aktéra, navazování strategických partnerství

Příloha č. 2: *Rozdíly mezi prvním a druhým kódováním (tabulka)*

Kódování 1	Kódování 2 (čtrnáctidenní odstup od kódování 1)						Celkem
	101	102	103	201	202	203	
101	27	2	0	0	0	0	29
102	3	12	1	0	0	0	16
103	2	3	1	0	0	0	6
201	0	0	0	23	1	3	27
202	0	0	0	1	19	2	22
203	0	0	0	1	2	3	6
Celkem	32	17	2	25	22	8	106

Příloha č. 3: *Výsledky obsahové analýzy* (tabulka)

Výsledky analýzy zájmů	Evropská unie	Čína
1 – Indikátory normativních zájmů	Počet indikátorů	Počet indikátorů
<i>101 Mechanismus přesvědčování ostatních</i>	62	61
<i>102 Mechanismus dovolávání se norem</i>	3	36
<i>103 Mechanismus formování diskurzu</i>	6	2
Celkově	71	99
2 – Indikátory pragmatických zájmů	Počet indikátorů	Počet indikátorů
<i>201 Bezpečnostní zájmy</i>	64	11
<i>202 Ekonomické zájmy</i>	17	40
<i>203 Strategické zájmy</i>	0	15
Celkově	81	66

Příloha č. 4: *Stručný přehled výsledků obsahové analýzy* (tabulka)

Aktér	Normativní zájmy	Pragmatické zájmy
Čína	99	66
Evropská unie	71	81

Univerzita Karlova

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

Návrh projektu diplomové práce

**Rozvojová spolupráce jako nástroj zahraniční
politiky: EU vs. Čína v Africe**

Jméno: Bc. Dominik Kreidl

Vedoucí práce: Mgr. Viera Knutelská, Ph.D.

Studijní program: Mezinárodní vztahy

Rok odevzdání návrhu: 2019

Úvod

EU označuje rozvojovou politiku jako ústřední prvek své zahraniční politiky, o čemž svědčí i fakt, že EU je největším dárce rozvojové pomoci na světě.¹ Právě na této úrovni představuje EU dlouhodobě nejdůležitějšího partnera pro africký kontinent a jeho jednotlivé země. I přes proces dekolonizace si evropské státy udržely celkem intenzivní vztah se svými bývalými koloniemi. Vztah mezi evropskými státy a jejich bývalými koloniemi byly postupem času upravovány několika smlouvami, ať už to byla zpočátku úmluva o přidružení z Yaoundé v Kamerunu, Lomé I, Lomé II či ta nejaktuálnější Dohoda z Cotonou z roku 2000 (Beringer et al., 2019, s. 114-115). Rozvojová spolupráce představuje výhodu pro EU zejména v tom, že může tímto navazovat dobré politické a ekonomické vztahy s protějšky po celém světě, ale zároveň také jako prostředek k propagaci a obhajobě některých hodnot, které považuje za důležité a na kterých je od svých počátků založena (Arts a Dickson, 2004, s. 1).

I přes fakt, že je EU největším poskytovatelem rozvojové pomoci afrického kontinentu, někteří autoři jsou přesvědčení o tom, že zde od přelomu 80. a 90. let dochází k určitému rozvolnění vztahů mezi EU a africkými zeměmi. Důvody někteří přisuzují k interním faktorům – rozšiřování Evropské unie a tím také spojenou čím dál tím více nákladnou byrokracií, čímž se omezuje možnost EU nějakým efektivním způsobem dále rozvíjet a navazovat tak na původní záměry rozvojové spolupráce (Beringer, 2019, s. 125). Ve výzkumech jsou zmiňovány také další možné faktory – nástroje rozvojové politiky EU neobsahují v poslední době nic pokrokového a není zde žádná vůle s tím něco udělat, dále také to, že v rámci rozvojové politiky převažují geopolitické zájmy nad tím něco doopravdy změnit. V neposledním případě také to, že EU spíše záleží na tom, aby byla vnímána jako významný světový aktér, tudíž se spíše zabývá podobou nežli samotnou podstatou rozvojové spolupráce (Arts a Dickson, 2004, s. 151)

Poslední dvě dekády je zde však patrný vzrůst vlivu jiného aktéra – Číny. Čína poskytuje africkým zemím v rámci rozvojové spolupráce různé finanční granty, půjčky s nulovým úrokem či zvýhodněné půjčky s pevnou či nízkou úrokovou sazbou

---

¹ Všeobecný přehled rozvojové politiky [online]

(Brautigam, 2011, s. 204) Čína své vztahy s Afrikou poslední roky prohlubuje nejenom skrze rozvojovou spolupráci, ale také zde dochází k prohlubování diplomatické, kulturní a bezpečnostní spolupráce (Stahl, 2016, s. 3), a i díky tomu se vypracovala do pozice významného partnera afrických států. Nelze však hovořit o tom, že by vztahy mezi Čínou a africkými zeměmi začaly vzkvétat až v posledních dvou dekadách. Je důležité zmínit dva důležité historické faktory, které již v minulosti zasáhly do podoby vztahů mezi africkým kontinentem a Čínou. Je to jednak konference v Bandungu 1955, během které došlo ke sblížení afrických zemí s Čínou, což se také nakonec projevilo v tom, že Čína podporovala africké země v jejich snaze osamostatnit se od koloniálních zemí (Stahl, 2016, s. 2) Později se africké státy revanšovali Číně tím, že pomohli prosadit její členství v Radě bezpečnosti OSN na počátku 70. let 20. století (Stahl, 2016, s. 3) Jak již bylo zmíněno, Čína neproniká jen do oblastí týkajících se ekonomiky, ale také do sfér týkající se bezpečnosti jednotlivých afrických států – Čína má z trvalých členů Rady bezpečnosti OSN nejvyšší počet vojáků umístěných v Africe pro mírové operace OSN (Alden et al., 2018, s. 231).

Dalo by se říci, že EU se v rámci rozvojové spolupráce staví do role světového aktéra, jehož posláním je pomoci rozvojovým státům, které však musí přistoupit na její normativní podmínky, aby se jim dostalo rozvojové pomoci v určité podobě (Barton, 2009, s. 13). Oproti tomu Čína oficiálně aplikuje politiku nevměšování (Barton, 2009, s. 14) Hlavním cílem této diplomové práce by tedy mělo být odpovědět na otázku, jaké jsou hlavní motivace dvou proti sobě stojících aktérů pro rozvojovou spolupráci v Africe.

Současný stav poznání

Pokud jde o motivace působení Číny na africkém kontinentu, velké množství autorů uvádí zejména přístup k nerostným surovinám, zejména pak k ropě. (Taylor, 2006, s. 2) Čínská poptávka po ropě v Africe má podle Iana Taylora dva hlavní cíle, které jsou jednak krátkodobé a jednak dlouhodobé. V krátkodobé perspektivě se jedná o uspokojení stále se zvyšující se poptávky v Číně, v dlouhodobé pak k vytvoření pozice světové hráče na trhu s ropou (Taylor, 2006, s. 3-4). K podobnému názoru dochází také Robert I. Rotberg ve své publikaci *China Into Africa*. Podle něj Čína potřebuje primární zdroje energie k tomu, aby uspokojila jednak svůj domácí průmyslový příval, ale také spotřební poptávku v USA. (Rotberg, 2008, s. 1) V kontrastu výše dvou zmíněných autorů pak

Deborah Bräutigam dochází k závěru, že Čína v Africe naopak nevykládá takové prostředky v zemích, které jsou opravdu bohaté na nerostné suroviny, jako jsou Nigérie či Kongo. (Bräutigam, 2011, s. 208)

Dalším důležitým poznáním pro tuto práci je kniha *The Dragon's Gift*, jejíž autorkou je Deborah Bräutigam. Ta se ve své práci velmi podrobně věnovala čínským zájmům na africkém kontinentu. Zdůrazňuje fakt, že i přes rostoucí postavení Číny, čínská rozvojová pomoc nedosahuje takových čísel, jako bývá veřejnosti často prezentováno. Podle ní je nutné brát potaz fakt, že tradiční dárci jako jsou EU nebo USA přispívají v Africe mnohem větší částky. (Bräutigam, 2009, s. 307) Ve své jiné publikaci to pak ilustruje tím, že v roce 2008 vydala Čína na rozvojovou spolupráci 1,2 mld USD. Oproti tomu například samotná Francie vynaložila 3,4 mld. USD (Bräutigam 2011, s. 211). Zároveň v rámci čínské rozvojové spolupráce podle ní také představuje problém to, že je zde velmi výrazný nedostatek transparentnosti (Bräutigam, 2009, s. 310), co se týče skutečných financí vynaložených na rozvojovou spolupráci v Africe ze strany Číny, k tomuto názoru se klaní i další autoři (Van Dijk, 2009, s. 199) Čína je i tak podle Bräutigam velmi důležitou silou přítomnou na africkém kontinentu, která si zakládá na tom, že investice, obchod a technologie jsou pákou ke skutečnému rozvoji. (Bräutigam, 2009, s. 311).

Co se týče motivací EU pro rozvojovou spolupráci v Africe, jedním ze základních motivací bývá označováno možnost dobré politické a ekonomické vztahy s různými aktéry po celém světě a jednak také může rozvojová spolupráce jako nástroj pro obhajobu či šíření určitých hodnot, které jsou po EU důležité. (Arts et.al., 2004, s. 1), což lze prezentovat například na Dohodě z Cotonou, ve které podle autorů hraje velmi významnou roli respektování lidských práv, demokratických hodnot a existence právního státu. (Arts et.al., 2004, s. 149). Pro některé je však rozvojová spolupráce EU s Afrikou jen jakési symbolické gesto (Arts et.al., 2004, s. 3)

V souvislosti s Dohodou Cotonou je však důležité zmínit, že se od podepsání této smlouvy došlo k velké proměně v rámci politického a ekonomického kontextu (Schmiege, 2019, s. 1). Jednak došlo k rozmachu čínských investic (Schmiege, 2019, s. 2) a jednak zde vykrytalizovaly problémy související s migrací z Afriky směrem do EU. (Schmiege, 2019, s. 3)

Velmi důležitý je pro tuto práci v souvislosti s motivací EU pro rozvojovou spolupráci také koncept normativní síly, které se ve své práci věnoval Ian Manners. Podle něj je EU disponuje tzv. normativní silou, tedy schopností utvářet představy o normálu v mezinárodních vztazích. Rozvojová spolupráce představuje jeden z nástrojů, pomocí kterého lze tzv. vyvážet své normy za hranice EU (Manners, 2002, s. 245). Katharina Stahl také ve své knize dochází k tomu, že Africká unie se nestaví k nabídkám spolupráce s EU zcela s otevřenou náručí právě z toho důvodu, že EU v rámci svých mezinárodních dohod velmi důrazným způsobem svým partnerům podsunuje své evropské normy, které jsou však pro velké množství afrických států neakceptovatelné. (Stahl, 2018, s. 148)

Otázkou v tomto ohledu zůstává, do jaké míry hraje normativní aspekt svou roli při utváření strategie EU v rámci rozvojové spolupráce na africkém kontinentě. Benjamin Barton jeho koncept ve svém příspěvku přebírá a dává ho do širší souvislosti s působením EU, respektive Číny v Africe. Ve svém příspěvku označuje EU jako aktéra, který skrze svou zahraniční politiku v Africe se věnuje zejména k propagaci svých základních principů a norem. Podle něj je zde k zamyšlení, zda i Čína se skrze své působení v Africe do určité míry nestává normativním aktérem, který však nabízí model, který je pro africké státy přijatelnější a hlavně praktičtější (Barton 2009, s. 12). Normativní aspekt působení Číny v Africe však moc dalších autorů při analyzování zájmů daných aktérů v potaz nebere.

Konceptuální a teoretický rámec práce

Hlavní koncept, se kterým tato diplomová práce pracuje je koncept rozvojové spolupráce. Rozvojová spolupráce představuje dle Stephana Klingebiel poměrně nový koncept v rámci mezinárodních vztahů (Klingebiel, 2014, s. 1) Určitého významu tento koncept nabyl až po druhé světové válce. Pokud jde o konkrétní definici, Klingebiel definuje rozvojovou spolupráci jako nástroj, který slouží k pomáhání rozvojovým zemím ve snaze dosáhnout určitého sociálního a ekonomického posunu (Klingbiel, 2014, s. 2). Aby se jednalo o rozvojovou spolupráci, musí daná mezinárodní asistence splňovat určitá kritéria, která byla stanovena Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), konkrétně jejím Výborem pro rozvojovou pomoc (Klingbiel, 2014, s. 2).

Co se týče teoretického rámce, bude se tato práce opírat o koncept normativní síly, tak jak jej představil teoretik Ian Manners. Normativní síla je v tomto smyslu definována jako schopnost utvářet pojetí normálu v mezinárodních vztazích (Manners, 2002, s. 239) Normativní síla bývá považována za jednu z hlavních charakteristik zahraniční politiky EU, a to zejména ve vztahu mezi EU a zeměmi na africkém kontinentu, někteří autoři dokonce hovoří o tzv. normativní velmoci (Barton, 2009, s. 13) EU se dle tohoto konceptu snaží skrze rozvojovou spolupráci vnuknout africkým státům určité institucionální prvky, které by pro ni byly příhodné v další spolupráci. Podle Mannerse vychází normativní síla z šesti faktorů a jedním z nich je tzv. šíření přenosem, kdy EU šíří své normy skrze obchodní spolupráci, rozvojovou či technickou pomoc. EU si tuto pomoc podmiňuje právě přijetím určitých norem či se může jednat o přirozený přenos. V případě Číny se však hovoří o tom, že strategie normativní síly nevyhovuje jejím zájmům a nezasazuje se o institucionální změny, nýbrž se více zasazuje o ekonomický růst jednotlivých afrických partnerů, a tudíž tento model je více vyhovující pro její africké partnery (Barton 2009, s. 12). Na základě tohoto teoretického rámce tedy lze vyvodit následující hypotézu:

Hypotéza:

Motivace EU pro rozvojovou spolupráci s africkými zeměmi je normativního charakteru, zatímco motivace Číny je naopak pragmatická.

Výzkumné otázky

Cílem by tedy bylo potvrdit či vyvrátit domněnku, že se EU v rámci své rozvojové spolupráce s africkými zeměmi skutečně staví pouze do role tzv. „exportéra dobra“ nebo zdali zde jsou i jiné, pragmatictější motivace jako jsou bezpečnost, vlastní ekonomický prospěch či zvyšování mezinárodního významu, které EU motivují k tomu, aby působila v rámci rozvojové spolupráce na africkém kontinentu. Na druhé straně v případě Číny jde o to potvrdit či vyvrátit domněnku, že hlavní motivací pro rozvojovou spolupráci ze strany Číny jsou motivace pragmatické nebo zda i v případě Číny lze také sledovat snahy určitým způsobem zvyšovat svou normativní sílu.

Podotázkou této diplomové práce by tak mělo být určit, zda je zásadní rozdíl v jejich motivacích. Tyto motivace je tedy nutné rozdělit na dvě hlavní kategorie, tj. motivace

pragmatické, jako jsou bezpečnostní zájmy, vlastní ekonomický prospěch či zvyšování svého mezinárodního významu a motivace normativní, zde se pak jedná o propagaci a šíření norem, na kterých daný aktér stojí a které požaduje za správné, ať už to je respektování lidských práv, good governance, ochrana menšin, udržitelnost či samotná demokracie.

Důležitou roli v zodpovězení této výzkumné otázky také hraje to, v jakých odvětvích se tyto dva subjekty, tj. EU a Čína, v rámci rozvojové spolupráce aktivně podílí na rozvoji daných zemí, ať už je to energetika, infrastruktura, školství, životní prostředí, sociální zabezpečení či bezpečnost.

Empirická data a analytická technika

Primárními zdroji výzkumu budou zejména oficiální dokumenty vydané orgány EU a Číny či jejich přidruženými organizacemi a agenturami, mezinárodními organizacemi a také dokumenty vydané Africkou unií či jednotlivými africkými zeměmi, které se týkají působení a rozvojové spolupráce dvou analyzovaných aktérů v Africe. Tyto dokumenty budou vybírány na základě několika kritérií. První důležité kritérium je to, kdo je autorem daného dokumentu, druhým kritériem je, kdy byl daný dokument vydán a třetím kritériem je také jeho relevance k tématu rozvojové spolupráce. V případě výzkumných otázek bude stěžejní získat informace z oficiálních dokumentů pomocí obsahové analýzy. Jednotkou obsahové analýzy budou samotné věty, vzhledem k předpokladu, že v jednom dokumentu bude zmíněno více zájmů a motivací. Analyzované věty pak budou kódovány za cílem odpovědět na výzkumnou otázku. V analyzovaných dokumentech tak budou hledány indikátory různých zájmů a bude tak záležet na tom, které zájmy budou na konci převládat. Za účelem kódování, budou zájmy rozděleny do dvou základních skupin – pragmatické a normativní. Pragmatické zájmy budou rozděleny na další tři podskupiny, tedy indikátory dané motivace pro rozvojovou spolupráci – bezpečnostní zájmy, ekonomické zájmy a zájmy rozšiřování mezinárodního významu dané země. Normativní zájmy budou rozděleny na zájmy idealistické a mocenské. Bezpečnostní zájmy lze operacionalizovat jako migrační rizika, zajištění energetické bezpečnosti či snížení rizika terorismu. Ekonomické zájmy lze operacionalizovat jako mezistátní obchod, vylepšování pozice státních společností a soukromých společností, které zde působí. Co se týče zájmu rozšiřování mezinárodního významu dané země, lze například mluvit o reakci jednoho státu na situaci, kdy se druhý

stát stává významným v určitém regionu či zemi. Zájmy idealistické lze pak operacionalizovat jako propagaci či obhajování hodnot jako jsou demokracie, lidská práva, ochrana lidských menšin či fungování právního státu. V případě zájmů mocenských se pak jedná o rozšiřování postavení v rámci mezinárodního systému.

Reference:

ALDEN, Chris et al. *China and Africa: Building peace and security cooperation on the continent*. Londýn: Palgrave Macmillan, 2018. ISBN 978-3-319-52892-2.

ARTS, Karin a Anna K. DICKSON, ed. *EU development cooperation: From model to symbol*. Manchester: Manchester University Press, 2004. ISBN 0719062985.

BARTON, Benjamin. EU-China-Africa Trichotomy: The EU, China and the Normative Power Concept on the African Continent. In. *EU-China Observer*. 2009, 12-17. ISSN 2506-8415

BERINGER, Sarah L. *EU Development Policies: Between Norms and Geopolitics*. New York, NY: Palgrave Macmillan, 2019. ISBN 978-3-030-01306-6.

BRAUTIGAM, Deborah. *The Dragon's Gift: The Real Story of China in Africa*. 2009. New York: Oxford University Press, 2009. ISBN 978-0-19-955022-7

BRAUTIGAM, Deborah. Chinese Development Aid in Africa: What, where, why, and how much? In: *SSRN Electronic Journal* [online]. 2011, s. 203-222 [cit. 2019-09-26]. DOI: 10.2139/ssrn.2013609.

KLINGEBIEL, Stephan. *Development cooperation: Challenges of the New Aid Architecture*. New York: Palgrave Macmillan, 2014. ISBN 978-1-137-39787-4.

MANNERS, Ian. Normative Power Europe: A Contradiction in Terms? In: *JCMS*. 2002, 40(2), 235-258. ISSN 0021-9886

ROTBURG, Robert I. *China into Africa: trade, aid, and influence*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2008. ISBN 978-0-8157-7561-4.

SCHMIEG, Evita. EU and Africa: Investment, Trade, Development. In. *Stiftung Wissenschaft und Politik*. 2018. ISSN 1861-176.

STAHL, Anna K. China's Relations with Sub-Saharan Africa. In. *IAI Working Papers*. Istituto Affari Internazionali, 2016; ISSN 2280-433.

STAHL, Anna Katharina. *EU-China-Africa trilateral relations in a multipolar world: Hic Sunt Dracones*. Londýn: Palgrave MacMillan, 2018. ISBN 978-1-137-58701-5.

TAYLOR, Ian. China's oil diplomacy in Africa. In. *International Affairs*. 2006, 82(4), 937–959. ISSN 0020-5850.

VAN DIJK, Meine Pieter. *The new presence of China in Africa*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2009. ISBN 978-908-9641-366.

Všeobecný přehled rozvojové politiky [online]. 2019 [cit. 2019-09-25]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/163/vseobecny-prehled-rozvojove-politiky>